

Fig. 1. Kirken i landskabet set fra sydøst. Sven Thoby fot. 1960. KglBibl. - *Die Kirche in der Landschaft*, 1960. *Südostansicht*.

NØRRE NISSUM KIRKE

SKOVBORG HERRED

Sognavnet (i formen Nesium) optræder første gang i Kong Valdemars Jordebog 1231¹ og da som navnet på kongeligt gods, der har givet navn til den senere kendte Kongensgård nordøst for kirken. 1327 overlod Valdemar III kapitlet i Ribe jordejendom i Nisum, som han havde skødet til biskop Jens af Ribe.² I kirkelisten i Ribe Oldemoder o. 1350 (jfr. s. 584) er kirken sat til 6 sk. sølv, og den var da sammen med Gudum kirke den højst takserede i herredet.³

Nørre Nisum var sandsynligvis en gammel kongelig patronatskirke (jfr. s. 586). Efter at patronatsretten 1439 var erhvervet af Gudum kloster, stadfæstedes klo-

sterets rettigheder nemlig af kongen både 1466 og 1484, hvor det præciseredes, at priorissen måtte oppebære 'præsterente' og indsætte sognepræst/kapellan.⁴ Tilhørsforholdet til Gudum kloster bestod efter reformationen, og endnu 1558 havde klosterforstanderen patronatsret til kirken,⁵ hvorefter denne overgik til kronen.

Kirken solgtes 1723⁶ — med forbehold af kaldsretten - til kammerråd Matthias Pedersen til Kongensgård (jfr. altertavle og altersølv), hvorunder den hørte endnu 1766.⁷ Den solgtes fra Kongensgård før 1784,⁸ og kom på et tidspunkt til Peder Nielsen Byschou, Nisumbol,

der 1789 afhændede kirken til sønnen, Laurids Peder- sen Byschou.⁹ Denne solgte 1806 kirken til kammer- råd Jacob Tetens i Viborg, Nicolai Schønau til Kølby- gård og byfoged Frederik Schønau i Lemvig, af hvilke sidstnævnte blev enejer 1809.¹⁰ Han overdrog samme år størstedelen af tienden til sognemændene,¹¹ mens en resterende tredjedel 1830 afhændedes til enkefru Tetens i Viborg. Hun overdrog 1835 disse tiender til prokura- tor Christen Øe Christensen i Lemvig og proprietær Mathias Nødskou til Nr. Holmgård, som efterhånden afhændede dem til sognemændene.¹² Kirken er overgået til selveje 1925.¹³

I ældre tid havde kirken betydelige jordtilligender, omtalt 1476 og 1479.¹⁴ Derimod var præstekaldets indtægter beskedne, hvorfor sognepræst Christen Mor- tensen Høst 1687 fik bevilling på at måtte nyde over- skuddet af kirkens indtægter.¹⁵ 1718 kritiserede biskop- pen hans efterfølger, Laurids Tobiesen Birk for at have misligholdt denne bevilling.¹⁶

Under Torstenssonfejden blev døren til tårntrappen brudt op af 'fjenderne' og måtte repareres 1646.¹⁷

Montfund. Under restaureringen 1957 fandtes i kor- gulvet fem mønter. Ældst er en lybsk hulpenning fra o. 1350, mens fire danske skillinger er slået under hhv.

Frederik III (to), Christian VII og Frederik VI. Møn- terne opbevares i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling (FP 2546).

Sagn. Sognepræst Christian Bruun gengiver i sin ind- beretning til biskop Bloch 1766⁷ en variation af sagnet om dans på kirkegården og dens skæbnesvangre følger: Ved juletid i måneskin hundrede år forinden gik 30 karle og piger ind på kirkegården sydvest for kirken, og mens de løb i kreds, sang de en sang 'sol, måne, pla- neter og stjerner til trods'. En karl blev stående uden for kirkediget, og da de dansende tegnede til at synke i jorden, reddede han i hast sin kæreste, før alle blev opslugt. Jorden gav sig så meget under karlen og hans pige, at der endnu var et utilgroet spor fra de dansendes kreds til kirkeristen.¹⁸

Kirken ligger højt og frit midt i sognet, hvor det bak- kede og frugtbare land syd for Nissum Bredning når sine højeste punkter langs landevejen Lem- vig-Struer. Fra Kirkebakken (76 m) er der udsigt over Limfjorden mod nord og over hedesletten og det lavere liggende israndsskabeland mod syd.

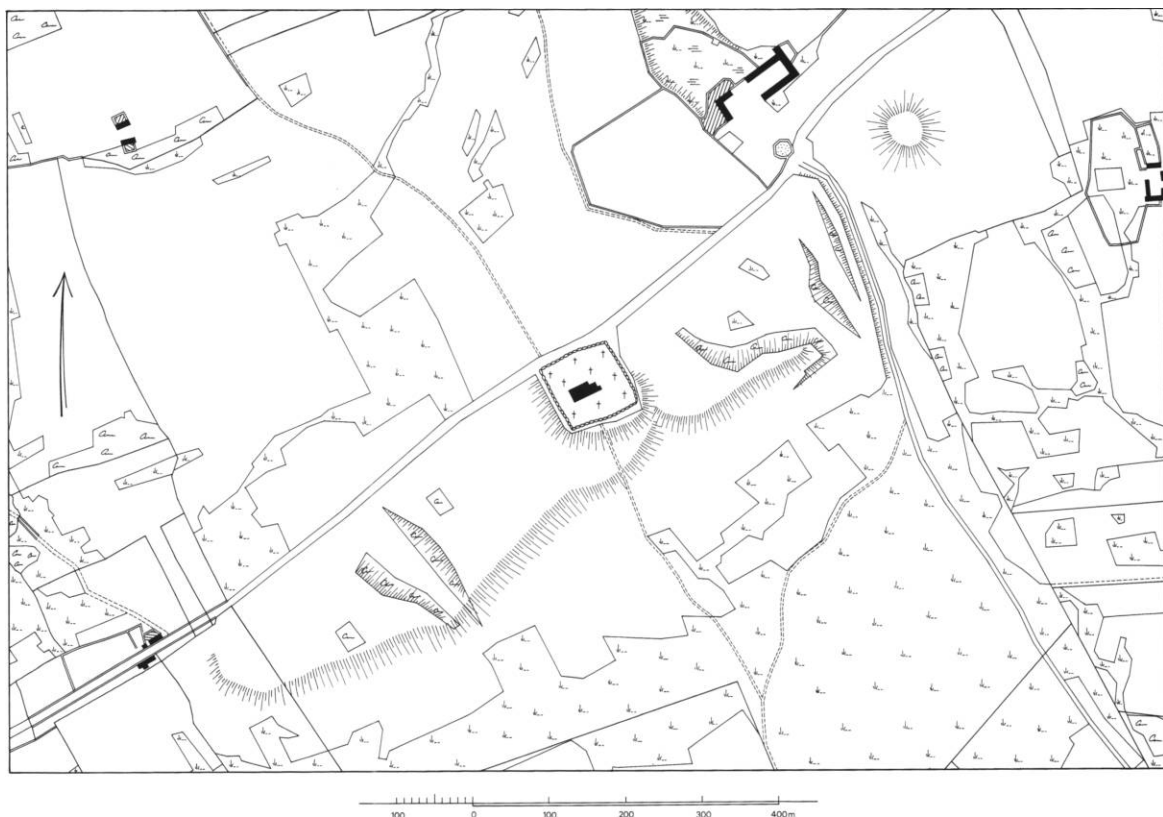

Fig. 2. Matrikelkort 1:10.000 af kirken og herregården Kongensgård, målt af landinspektør Schibsted og tegnet af F. Schepelern 1816. Tegnet af Jørgen Wichmann. - *Katasterkarte von der Kirche und dem Gut Kongensgård, 1816.*

Fig. 3. Luftfoto afkirken og kirkegården set fra sydvest med Limfjorden og Thyholm i horisonten. Odense Luftfoto 1955. KglBibl. — Luftaufnahme von Kirche und Friedhof. Südwestansicht mit dem Limfjord und der Landschaft Thyholm am Horizont.

Præsterne har i deres indberetninger ofte fremholdt den smukke beliggenhed. Sognepræsten i Bøvling skriver således 1638 til Ole Worm, at kirken kan ses viden om 'ikke alene udi Hardsys-sel, Thy og Mors, men og i Vesterhavet'.¹⁹ Tårnet smykkedes da af et spir, ødelagt ved brand 1666 (jfr. s. 646). Sognets bebyggelse var fra gammel tid præget af de fritliggende gårde med den nu udstykkede herregård, Kongensgård, ca. 400 m nordøst for kirkegården som kirkens nærmeste nabo (jfr. fig. 2).

Kirkegården (fig. 2 og 3) optager den øverste del af kirkebanken og dennes skråninger, som falder brat til alle sider undtagen mod øst. Den er udvidet mod nord 1943, men har ellers bevaret sine gamle skel. Den gamle form var nærmest kvadratisk, og arealet blev 1862 beregnet til 21.462 kva-

dratalen.¹³ *Hegnet* består af fjorddiger med sten-sætning på ydersiden. I syd og vest står diget ved foden af banken og er her med til at fastholde terrænet. Det gamle norddige er delvist bevaret, mens det tillagte areal omgives af nye diger. Landevejen, der tidligere løb langs det gamle nord-skel, var allerede før udvidelsen flyttet længere mod nord. Fra syd fører en sti — nu som før — over markerne op til kirkegården. I begyndelsen af 1700'erne var der eksercerplads ved kirken (jfr. †geværskab).

Indgangen, fra 1943, udgøres af en port i det oprindelige, nordøstre hjørne og af ganglårer i syd og nord, udformet som hvidtede, teglhængte piller, lukket med gitterfløje.

†*Indgange*. Regnskaberne viser, at kirkegården i 1600'erne havde fire fodgængerlårer ('stetter'),

én i hvert verdenshjørne, samt en køreport (1653 kaldet 'den store stette'), der må have stået omtrent på den nuværende ports plads nordligst i det østre dige. Indgangene, der blev fornyet flere gange i løbet af århundrederne, bestod af murede og afdækkede piller, lukket med drejelige kors ('svingler'); i bunden lå smedede *†jernriste*, nævnt første gang 1638.¹⁷ Den vestre indgang blev nedlagt 1883,¹³ den nordre er flyttet i forbindelse med kirkegårdens udvidelse. — Søndre og vestre stette blev 1638 og 1641 tækket med bly, hvad de hidtil ikke havde været. Ved nymuringen af den vestre 1640 arbejdede en muremester i 13 dage med en kalkslager og en karl og brugte 1.500 mursten, indkøbt i Lemvig. Foruden Daugbjerg-kalk hentedes ti læs sand fra fjorden og to læs kampesten til 'fyldning' i de murede piller.¹⁷ Port og indgange stod o. 1700 med røde og gule farver (jfr. rødkalkning).

Stenene i kirkegårdsdiget blev 1636 på ny lagt op fra porten 'østen, sønden og vesten om' til den vestre stette. Arbejdet udførtes af en muremester og tre karle og tog 20 dage; én dag gik med at lægge 'sand og (græs)tørv' på diget.¹⁷ 1808 var diget de fleste steder faldet sammen.²⁰ Den græsklædte kirkegård (jfr. fig. 9) lå endnu i begyndelsen af 1900'erne hen uden træer og læhegn. Bonden på Sønder Tovborg betalte 1760 årligt 1

rdl. for at måtte bjærge græsset som hø.²¹ 1862 var græstæppet gennemskåret affire gange, der fra indgangene førte op til kirken.¹³ Pletter i græsset nær det sydvestre hjørne blev i 1700'erne forklaret som spor efter 'kirkegårdsdans' (jfr. ovennævnte sagn).

Et hvidtet og teglhængt *ligkapel* ved parkeringspladsen øst for kirkegården er opført 1943 og udvidet mod øst med redskabsrum 1983.¹³ Det afløste en *†kirkestald*, formentlig fra 1800'erne. Nord for ligkapellet er 1996 opført et *graverhus* med materialgård (ark. Egon Aagaard).

BYGNING

Kirken er en stor romansk kvaderstensbygning, bestående af kor og skib, hvortil der i slutningen af 1400'erne er føjet et våbenhus foran skibets norddør og muligvis lidt senere et tårn i vest. Et *†spir* på tårnet brændte 1666. Orienteringen har en mindre afvigelse mod nord.

Kvaderstenskirken, der næst efter Rom kirke er herredets største, er rejst på terrænets højeste sted. Det romanske anlæg er ca. 25,5 m langt og skibet påfaldende bredt, nemlig 10,2 m. Sammenlignet med kirkerne i Thy og på Mors overgås bredden på skibet kun af Hillerslev og Bsted.²² Om kirkens størrelse skyldes, at den — som også Hillerslev — er opført på gammelt krongods og har haft kongen som bygherre, kan ikke sikkert afgøres; med til en vurdering af kirkens størrelse hører også, at jordbunden er frugtbar, og at kirken i ældre tid var blandt egnens rigeste. *Planen* er nøjagtigt afsat med rette vinkler. Korets ydermure flugter med skibets indervægge, og koråbningen, hvis runde bue er ommuret, er relativt bred. Et påfaldende træk i arkitekturen er korvinduerne lave placering, for skønt murene er lige høje i kor og skib, er korets vinduer ligesom i Fabjerg anbragt to skifter lavere end vinduerne i skibet.

Materialer og teknik. Murene hviler på en fint forarbejdet *dobbeltsoinkel*, bestående af et karnis-profileret skifte over et skifte med skråkant (jfr. s. 598, fig. 20). Herover udgøres kvaderstensbeklædningen af 14 lige gennemløbende skifter. Som vanligt er de højeste formater brugt forneden, hvor de fire første skifter måler 168-69 cm. 10.

Fig. 4. Romansk billedkvader i korets østmur, Syndefaldet(?) (s. 642). NJP fot. 2000. - *Romanischer Bildquader in östlicher Chorwand, Sündenfall(?)*.

Fig. 5. Kirken set fra nordøst. Jesper Weng fot. 2000. — *Nordostansicht der Kirche.*

skifte er lavt, mens 11. skifte igen er relativt højt. Flere kvadre er ganske lange, op mod 2 m; længst (202 cm) er en sokkelsten med skråkant i korets nordside.

Hele sydsiden er stærkt reguleret i forbindelse med en omsætning 1895, og også korgavlen bærer præg af omsætning (1878). Bedst bevaret er korets nordside. I skibets nordside er sporene efter det østre vindue forsvundet, og partiet vest herfor (fra ca. 7 m fra hjørnet) er forstyrret, idet

8. og 9. skifte over en strækning er erstattet af fire store kvadratiske kvadre, ca. 60x60 cm. Trods vinduernes forskellige placering i højden er det ikke umiddelbart muligt at påvise en forhøjelse af korets mure eller et 'byggestop' mellem kor og skib. Soklen forekommer ens under hele bygningen, og i den velbevarede nordside er der et smukt forbandt mellem kor og skib.

Døre. Skibets *norddør*, der stadig er i brug, bryder øverste sokkelled, mens skråantledet tjener

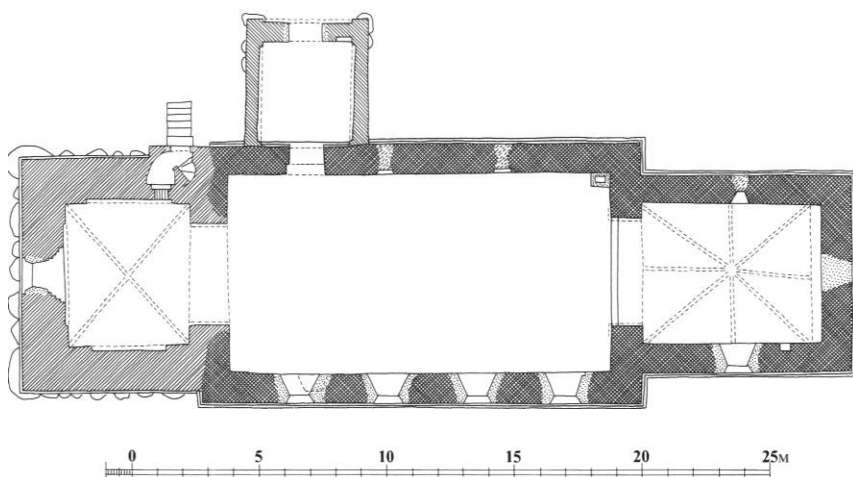

Fig. 6. Plan 1:300. Målt af Peter Duun Andersen 1997 og tegnet af MN 2000. - Grundriß.

som tærskel. Den retkantede åbning, hvis sider er af hjørnehuggede bygningskvadre, dækkes af to stenbjælker, hvoraf den indvendige er affaset omtrent som soklens skråkantled. Det oprindelige døranslag er hugget bort. †*Syddøren* forsvandt endegyldigt ved murens omsætning 1895. Ved F. Uldalls besøg 1879²³ sås endnu spor af den tilmurede dør, hvis sider også syntes at have været af almindelige kvadre. Den må have været i brug endnu 1637,¹⁷ da der betaltes for en 'hvælving

over søndre kirkedør at mure.' Formuleringen antyder, at åbningen var afsluttet med en rund bue. En løst liggende kilesten, ved kirkegårdsporten, kan måske henføres hertil.

Kirken har oprindelig haft tre *vinduer* i koret, ét i hver side, og sandsynligvis to i hver afskibets langsider. Af disse er sydsidens helt forsvundne, mens de øvrige stadig spores. Korets vinduer er som nævnt placeret påfaldende lavt, idet de har bund over 4. skifte, mens skibets vinduer på normal vis er anbragt over 6. skifte. Bedst bevaret er korets nordvindue, tilmuret i ydre halvdel. Det måler i ydre flugt 132x67 cm og dækkes af en monolit overligger, falset i de øvre hjørner; de smigede sider svarer til 5.-7. granitskifte. Indvendig er såvel siderne som den runde bue aftildannede kvadre; lysningen er 27 cm bred. Det tilmurede østvindue har holdt samme højde, men er forstyrret ved en udvidelse i bredden, hvorved overliggeren er kløvet i to. Skibets to nordvinduer står siden 1957 indvendig som slanke, kvadersatte blændinger, 155x70 cm i murflugten. Udvendig fornemmes nu kun omridset af det vestre vindue, der har monolit sålbænk, mens siderne vist til dels har været af rejste kvadre. — En smiget karmsten, nu indsat i diget nord for kirkegårdsporten, må stamme fra et af de ødelagte vinduer.

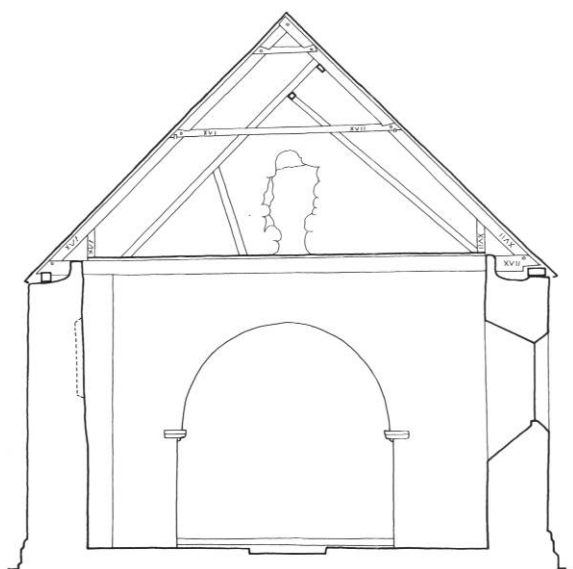

Fig. 7. Tværsnit 1:150 gennem skibet set mod øst. Målt af Peter Duun Andersen 1997 og tegnet af MN 2000. — *Querschnitt durch Schiff gegen Osten.*

En *billedkvader* (fig. 4), sandsynligvis forestillende Syndefaldet,²⁴ sidder i korgavlen nær det nordøstre hjørne i 2. skifte over soklen. I stenen, som

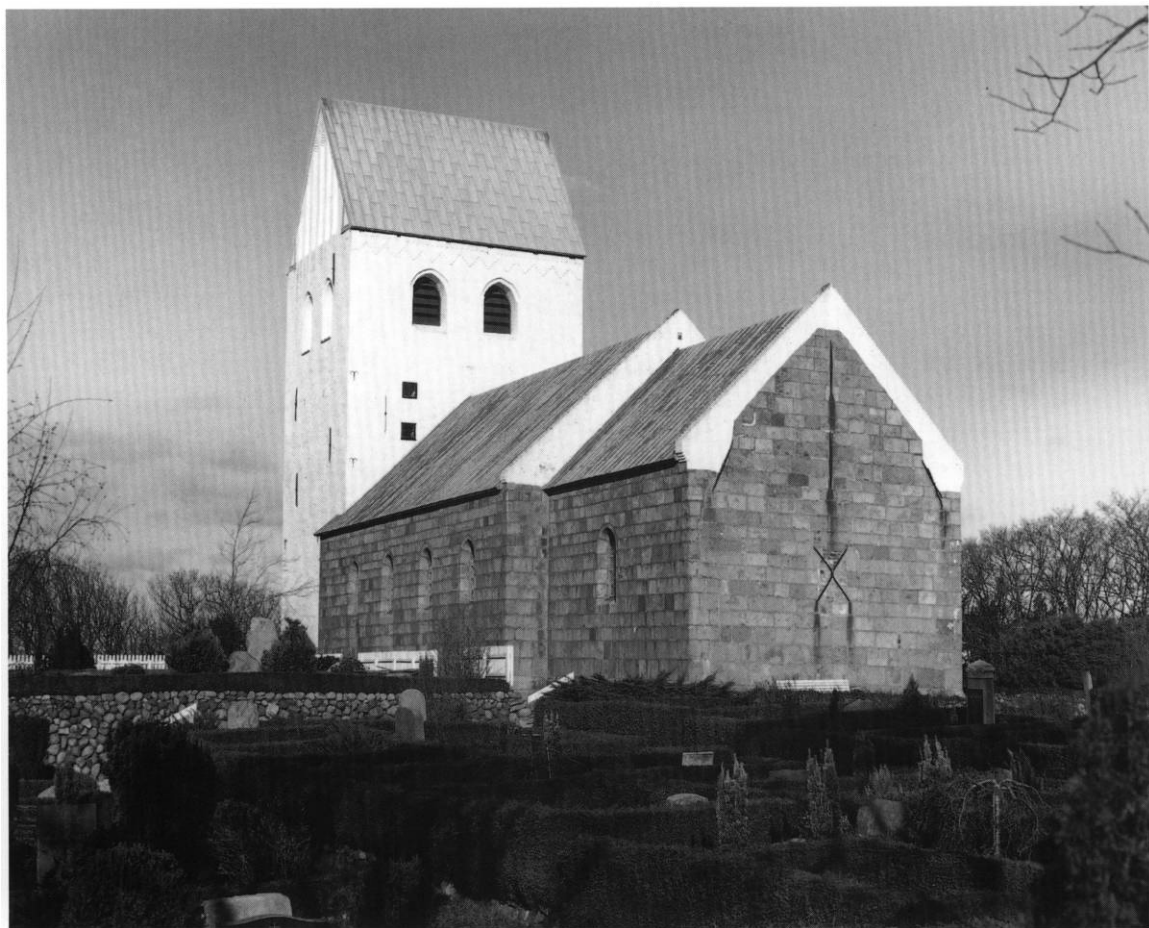

Fig. 8. Kirken set fra sydøst. Jesper Weng fot. 2000. - *Siidostansicht der Kirche.*

måler 44x78 cm, er i stregreliefhugget en person (Eva?), der står med højre hånd i siden og griber med den venstre i et træ, mens en slynget aftegning bag personen formentlig er slangen. Reliëffet, der tidligere var vendt på hovedet,²⁵ blev aftegnet af J. B. Löffler 1879.²⁶

Indre. Væggene er af rå kamp, bortset fra de kvadersatte partier omkring de oprindelige vinduer og vangerne i den forholdsvis brede korbue. Selve buen er af tegl og ommuret o. 1500 i forbindelse med indbygningen af et hvælv i koret. Korbuen smykkes af profilerede *kragbånd* (jfr. s. 598, fig. 5), omløbende mod vest. — En retkantet *gemmeniche* østligt i korets sydside, 90 cm over nuværende gulv, måler 28x40 cm og er 35 cm dyb. Skibet har bevaret sit flade træloft, hvis bjælker er udskiftet 1833 (jfr. ndf.).

Korets *gavltrekant* har udvendig bevaret sin kvaderbeklædning, men er indvendig ommuret med små teglsten ved tilføjelsen af en muret kam (jfr. ndf.). Skibets østre gavltrekant er intakt, muret af store rå og kløvede marksten. En brutal genbrydning mellem de to tagrum viser, at kernen er af granitafslag og mindre sten, støbt i en fed kalkmørtel. Den vestre trekant er nedrevet i forbindelse med tårnbyggeriet; kun nederst i hjørnerne ses et par skifter granitkvadre. De to østre gavle prydes af lave murede *kamme*, der sandsynligvis er kommet til 1833 i forbindelse med tagværkernes fornyelse.²⁷ De er afsluttet som *musetrapper*, dvs. med tætsiddende 'kamtakker', kun et skifte høje.²⁸

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. O. 1500 blev koret overhælvvet, og der rejstes et stort tårn

ved kirkens vestende. Disse arbejder lader sig kun omtrentligt datere, hvorimod våbenhuset — efter dørens udformning at dømme — sandsynligvis er kommet til i 1400'ernes sidste fjerdedel. Inden da var sydsidens vinduer formodentlig for længst udvidet.

Indbygningen af det ottedelte *hvælv* i koret er foretaget samtidig med *korbuens ommuring* med munkesten. Hvælvkapperne hviler i korets vægge og udgår i vest fra partiet over korbuen; kun i øst (kortsiden) er der muret en helstens, rund skjoldbue, som springer frem i samme niveau som ribberne. På oversiden er der, dog kun diagonalt, helstens overribber lagt på fladen.

Våbenhuset (fig. 10), 1475-1500, foran skibets norddør, er en lille lav bygning, opført af munkesten; nederst i flankemurene er brugt et skifte granitkvadre. I gavlen, der har synligt fodtømmer, sidder døren i et stort rundbuet blændingsfelt,

sådan som det kendes mange steder i Vestjylland. Den rundbuede dør afsluttes med en helstensbred, koncentrisk båndblending, underdelt af radiært stillede løbere — en karakteristisk dekoration, der også prydede sydkapellets gavl i Holstebro kirke, fuldført 1468 (jfr. s. 194), og som i forenklet form genfindes i en række våbenhuse og tårne på egnen, f.eks. Mejrup og Fovsing (Hjerm hrd.).²⁹ Huset er nu uden andre åbninger; et lille vindue nævnes 1862.¹³ Indvendig er der smalle, murede bænke langs siderne, og herover optages væggen i næsten fuld længde af en lav, halvstensdyb blending. Det rektantede blændingsfelt afsluttes 1,5 m over gulvet med en udkrægning båret af binderkonsoller. Rummet dækkes af et bjælkeloft. 1703 var loftet 'ganske borte'.³⁰

Det store *tårn* (fig. 10) er næsten jævnbredt med skibet og har — som det er reglen for egnen — gavle i nord og syd; men ellers skiller det sig ud

Fig. 9. Kirken set fra nordøst. Poul Nørlund fot. 1916 (retoucheret). - Nordostansicht der Kirche, 1916.

fra de omgivende tårne, ikke blot i størrelsen, men også i detaljerne; dog har vindeltrappen i udformning og placering træk fælles med Tørring (s. 676) og Fabjerg. De svære mure er rejst af munkesten med genanvendelse af de mange granitkvadre fra skibets vestside, der er brugt i soklen og i de første 2 m af murene (= fem skifter). Det faldende terræn er udlignet med en liggende syld af store sten. Forud for byggeriet blev skibets gavltrekan brudt ned og vestmuren gjort sværere, så den nu er 150-60 cm (målt ved vangerne i tårnarkaden). I soklen er skråkant- og karnisprofiler genbrugt i en tilfældig blanding; hjørnesteene fra skibets nordvesthjørne er fordelt på de to hjørner (skråkanten i nord). Over kvaderstenspartiet er der alene brugt tegl, der set fra skibets loft består af store røde munkesten i munkeforbandt. Vestfacaden bærer præg af flere skalmuringer, sydturen er ommuret fra midten af mellemstokværket og opad.

Også tårnrummets vægge er nederst af kvadre. Rummet dækkes af et samtidigt krydshvælv, hvis ribber udspringer af hjørnerne. De tre frie sider optages af spidsende, halvstensdybe spareblændinger, og rummet åbner sig mod skibet med en tilsvarende bue med vanger af tegl, hvori to udkragede skifter markerer vederlaget. Et stort vindue i vest, indvendig mangefalset og oprindelig fladbuet, er øverst ødelagt i lysningen ved indsættelsen af en større vinduesramme.

Der er adgang til de to øvre stokværk via en indbygget vindeltrappe østligt i nordturen, hvor muren springer lidt frem og flugter med skibets nordside. Trappefremspringet når til midt i mellemstokværket og er afdækket med almindelige mursten. Der er siden 1636 adgang til trappen udefra gennem en lille fladbuet dør med bund 1,2 m over terræn, hvortil man kommer ad en stentræppe, tidligere en tømret trappe. Oprindeligt var der adgang fra tårnrummet gennem en lavtsiddende dør, der blev tilmuret 1636 samtidig med etableringen af den udvendige adgang.¹⁷ Den tilmurede, fladbuede dør er kun 135 cm høj, målt over nuværende gulvniveau. Trappen, der nu har cementpudsede trin, er muret med rulskifter. Den udmunder i en fladbuet dør over hvælvet, hvorfra en trætrappe og stiger fører videre op i tårnet.

Fig. 10. Tårn og våbenhus set fra nordøst. NJP fot. 2000.
- *Turm und Vorhaus, Nordostansicht.*

Mellemstokværkets øst- og vestmur (flankemurene) springer tilbage i flere afsæt. En fladbuet dør forbinder etagen med skibets loftsrum; men ellers er de eneste åbninger fire indvendig fladbuede småvinduer i østsiden, anbragt parvis over hinanden hhv. nord og syd for skibets tagryg. De to øverste er ligeløbende, i de to nederste er den indre halvdel trukket en halv sten ind mod tagryggen — som om åbningen var muret fra hver sin side. Udvendig sidder nu retkantede rammer. Klokestokværkets otte glamhuller er ligeløbende og afdækket med svagt spidsende buer, udvendig falsede omkring buen. Bunden i de store lydhuller, der har nyere sålbænke, har oprindeligt ligget seks skifter lavere.

Tårnet afsluttes umiddelbart under murkronen med en omløbende frise af kantstillede kopper, hveranden forsænket; herunder prydes øst- og vestmuren af en trappefrise (jfr. våbenhuset i Flynder). Den bevarede nordre gavltrekan, der står med blyklædt fodtømmer, smykkes i midten af tre falsede cirkelblændinger, oprindelig lysåbninger, men nu tilmuret i lysningen (tvm. 0,4 m). Cirklerne flankeres afskråt afskårne højblændinger, mens den øverste spids optages af tre mindre blændinger, den midterste afsluttet med trappestik. I den ommurede sydside optages gavlspiden af seks højblændinger, hvoraf de fire yderste er skråt afskårne, de to midterste afsluttet med trappestik; de sidstnævnte indeholder hver en lysprække, som også afsluttes med et trappestik.

Tårnet prydedes indtil 1666 af et 'spir', sandsynligvis en *†tagrytter*, anbragt midt på sadeltaget. Spiret tjente de sejlene på Vesterhavet som sømærke⁷ og var 'så højt, at (det) kunne ses 8 mile på havet'. Det brændte ifølge kirkebogen i Vinding (Ulfborg hrd.) 27. sept. 1666.³¹ Regnskaberne mangler 1654-82, men spiret nævnes 1649, da Jens Hansen blytækker lagde bly på 'den sydvestlige kant på spiret'.¹⁷ Klokkens omstøbning 1674 blev senere sat i forbindelse med branden.³² Det er tænkeligt, at *†vindfløjene* (jfr. ndf.) var et levn fra den tid, da tårnet havde spir.

Den aflåselige 'klokkedør' eller 'klokkehusdør' blev under Torstenssonfejden brudt op af fjenderne og måtte repareres 1646. Større murerarbejder på tårnet udførtes 1652 og igen 1700, da det sydvestre hjørne og hele den søndre side blev repareret 'fra øverst til nederst'.¹⁷ Hermed sigtes dog ikke til sydsidens ommuring, der formodentlig er foretaget engang i 1800'erne.

Tagværkerne over kor og skib, der har dobbelt lag hanebånd, er fornyet i fyr 1833.¹³ I tårnet indgår ældre fyrretømmer, som måske er kommet til efter branden 1666 (jfr. *†tagrytter*).

Tagbeklædningen er overalt af bly. Regnskaberne¹⁷ opregner adskillige blytækkere, som med års mellemrum arbejdede på kirken og på kirkegårdens indgange. 1638 hentedes Hans blytækker i Holstebro, og nyt bly indkøbtes i Lemvig og 'på Harbør'. 1649 købte man tillige bly af kirkeværgerne i Gudum, og Jens Hansen blytækker

omstøbte og oplagde 30 skippd. nyt og gammelt bly på skibets sydside og tårnspiret. 1687 nævnes Hans Nielsen blytækker, og 1691 hentede man en blytækker med lad og redskaber i Haderup (Ginding hrd.) og bragte ham videre til Fabjerg. 1699 (og igen 1703) arbejdede Christen Christensen, 'blymester af Thy',³⁰ på kirken, og 1711 blev der gjort akkord med Christen Külle i Madum om omlægning af blyet på tårnet. 1833 blev alle tage nytækket, og en blytækker betalte for 96 dages arbejde.³³

Vedligeholdelse. Regnskaberne³⁴ leverer os tillige navnene på mange andre håndværkere og oplysninger om istandsættelser og om indkøb af materialer. Kalken hentedes så godt som altid ved de lokale gruber i Daugbjerg. Således brugtes 1642 72 tdr. kalk, svarende til 15 vognlæs, til om sætning af kvaderstensmurene i koret ('sangers') og i skibet ('højkirken'). 1652 arbejdede murermestrene Jens Pedersen og Jørgen Sørensen selv tredje på tårnet og koret ('lavkirken'), og hertil købtes 3.700 mursten på Gudum kloster. Mourits Poulsen og Peder Mogensen, 'murer mestre og borgere i Lemvig' gav 1703 overslag på en istandsættelse og skulle hertil bruge 4.000 af 'de gode Ålborg-sten' og 8.000 mursten fra Ring (Skanderborg amt?).

I sommeren 1703 *udskiftedes murremmene* over skibet, en teknisk krævende operation, som blev udført af tømmermanden Poul Svarer. Forinden havde værgerne, Gregers Jensen i Nissumbøl og Poul Jensen i Nissum by, bestilt fire store bjælker fra Norge, som blev ført 'fra stranden op til Harbør' og herfra fragtet videre til Nr. Nissum på fire vogne. Blyplader og sugfjæl blev brækket op, og for at hejse de nye remme på plads, to lange stykker tømmer i hver side, måtte man leje 50 favne kabel og seks store blokke. Efter indlægnen af det nye tømmer eftermurede man '32 huller under loftet i muren', dvs. partierne mellem bjælkerne øverst i væggene.³⁴

Ved en omfattende *reparation* 1833 fornyedes som nævnt tagværkerne over kor og skib, og det må være ved denne lejlighed, at *gavl-kammene* med de karakteristiske 'musetrapper' kom til. Tømmere hentedes ved Husby, murstenene ved Vosborg. Samtidig udskiftedes bjælkerne i skibets *loft* med

Fig. 11. Indre set mod øst, o. 1900. Foto i NM. - *Kircheninneres gegen Osten, um 1900.*

fyrretræ ('pommerske bjælker'), mindet med en indskåret indskift på vestsiden af en af de midterste bjælker: »Bygt 1833«. ³⁵ Det nye loft skulle ifølge synet 1875 afvaskes for limfarve og olie-males med 'perlefarve'. ¹³ — Det ældre *†loft*, afegetræ, blev 1646 udbedret med tre nye bjælker over prædikestolen, hvoraf én var en gave fra Hans Jørgensen, Kongensgård. 1647 lagde man nye brædder over de ti østre bjælkefag, mens brædderne over de ni vestre blev omlagt. ¹⁷ Loftet var 1806 brøstfældigt af 'gennemfalden' regn. ²⁰

Alle *†vinduer* var ifølge synet 1803 'gode og klare'. ²⁰ Bygningen havde 1862 i alt fem vinduer, fire i sydsiden, heraf tre i skibet, og ét i tårnrummets vestside. De retkantede træammer, indfattet af mursten, var alle af samme størrelse (ca. 185x125 cm) og må være resultatet af en regulering, måske i 1700'erne. Et fjerde vindue 'i lighed med de andre' ønskedes 1864 indsat i skibets sydside. ¹³

Efter en omsætning af korgavlen 1878 fik kirken - hvad det ydre angår - sit nuværende ud-

seende ved en omsætning og *regulering* 1895 af sydsidens *kvaderstensbeklædning*. Arbejdet udførtes efter forslag af kgl. bygningsinspektør J. Vilhelm Petersen, som besøgtede kirken 1893. Ved denne lejlighed indsattes de nuværende store, rundbuede vinduer, ét i koret og fire i skibet, alle indfattet i granit, som blev tildannet af stenhugger Niels Lyr fra Idum. ³³ - En *istandsættelse* 1912 ledte til en første konstatering af kalkmalerier. Ved en *restaurering* 1957 (ark. Jens Foged og Poul Hansen) nytækkedes skibets blytag, og loftsbrædderne blev fornyet. Vægge og hvælv rensedes for løstsiddende puds og kalk, hvorved der fremkom kalkmalerier fra flere perioder (se ndf.). ³⁶ Ved en ændring af korgulvet blev de to trin mellem skib og kor udvidet i bredden, så trappen nu strækker sig over hele koråbningen. En *restaurering* 1988 (ark. Ib Lydholm) bestod i hovedsagen i almindelig vedligeholdelse.

Gulvene er efter omlægninger 1957 og 1988 nu overalt afgule mursten, lagt på fladen; under stolene har der dog siden 1896 været bræddegulv.

Ældre *†gulve* bestod af røde mursten. Et trægulv i koret, der var kommet til efter 1862, fik 1899 et underlag af cement. Det blev sammen med et trægulv i tårnet afløst af mursten 1957. Skibets midtgang var 1896-1988 beklædt med sorte og hvide fliser, de seneste år dækket af en løber.¹³

Den blytækkede kirkes kvaderstensfacader står siden 1890'erne i blank mur, og også kvadrene nederst i tårnet er rensset for kalk. Endnu 1876 påbød synet, at kirken udvendig blev 'udrappet' og kalket. Et parti af skibets facade med middelalderlige hvidtelag ses fra våbenhusloftet. Hvidkalket er nu foruden tårn og våbenhus kun de murede kamme over kor og skib samt det øverste skifte i skibets nordside. Indvendig er alt hvidtet på nær korbuens kragbånd. Skibets bjælkeloft, der 1957 blev malet gråt, står siden 1988 i rødbrune farver.

Rødkalkning m.m. Til 'murens og stetternes reparation' indkøbtes 1693 foruden kalk og mursten 9 skålpd. 'brunrødt', ½ skålpd. 'okker gult' samt 'sværte'.¹⁷

Opvarmning. Kirken fik fjernvarme 1993. — En *†kakkelovn*, opsat i skibets nordøstre hjørne 1888 (jfr. fig. 11), havde aftræk gennem en skorsten over skibets østende. Den afløstes 1925 af en kalorifer i en stadig eksisterende kælder under koret med udvendig nedgang fra nordsiden. Her installeredes 1966 et oliefyr.¹³

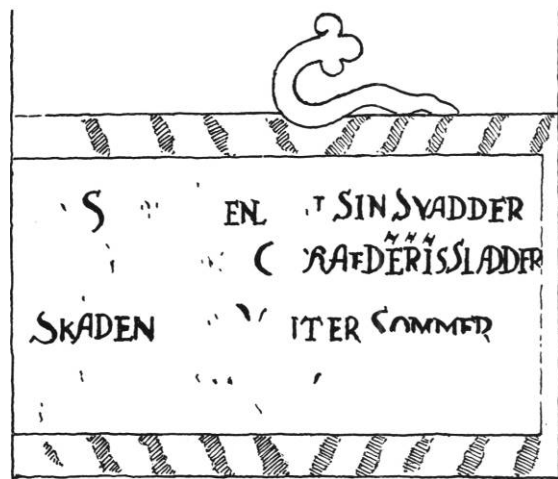

Fig. 12. Kalkmalet tavle 1600-50 i våbenhuset med formanig mod snakken og sladren (s. 648). Tegning af Egmont Lind 1958. — *Wandmalerei im Vorhaus, Verhahnungstafel gegen Schwätzen und Gereide, 1600-50.*

†Vindfløje. Tårnets to gavle prydedes o. 1700 af vindfløje (vejrhaner), sporadisk omtalt i regnskaberne. To blytækkere (gen)opsatte 1690 fløjen over tårnets sydside; forinden blev der smedet 'en stang til vindfløjen med skruer og ringe'. 1711 opsattes »Hannen« (vejrhanen?) på nordsiden af tårnet og blev forbundet med jern.¹⁷

Under restaureringen 1957 afsløredes i skibets sydvæg en lavtsiddende, fladrundbuet *†niche* eller åbning, hvis formål ikke umiddelbart lader sig forklare. Den er i murflugten 1,1 m bred, og overkanten er i niveau med stolestadernes overside. Nichen, der måske er kommet til i forbindelse med lukningen af *†syddøren*, blev efter opmåling igen tilmuret.

KALKMALERIER

Under kirkens restaurering 1912 og igen 1957 fremkom på vægge og hvælv kalkmalerier fra flere perioder. Alt er igen overkalket med undtagelse af en interessant formanigstavle i våbenhuset og dele af et panelmaleri på triumfvæggen, der har stået fremme siden 1957.³⁷

1) (Fig. 12), 1600-50. En malet *indskriftstavle* i våbenhuset med formanig imod højroret snakken og sladder under kirkegangen. Af den firlinjede, rimede versalindskrift læses med sikkerhed kun »...sin svadder« og »...af deris sladder«. Tavlen, ca. 80x100 cm, er malet på våbenhusets sydvæg, øst for døren. Den omgives af en båndslynget ramme (sortgråt bånd på gul bund) med en slangeagtig ranke anbragt på øverste rammestykke. Advarsler mod sladdervorne kvinder kendes fra sengotisk kalkmaleri,³⁸ og også Peder Palladius advarer i sin visitatsbog (1538-43) imod at gøre kirken til et 'skvalderhus'.³⁹ En indskrift meget lig den i Nr. Nissum var malet over norddøren i Velling kirke (Hind hrd.).⁴⁰

2) (Jfr. fig. 15), 1700'ernes senere del. Et malet *panel* på triumfvæggen, bevaret syd for korbuen bag prædikestolen. Dekorationen, der efterligner renæssancens træpaneler (jfr. bl.a. Fåborg og Darum, *DK Ribe* 1760 og 3036f.), er opdelt i to fag, dækkende væggen fra kragbåndet til gulvet. I de rundbuede arkadefelter, 'fyldinger', i øvre halvdel hænger tre gule kvaster og øjensynligt en drueklase. De lodrette, lysegrå rammer smykkes af to siksak-borter

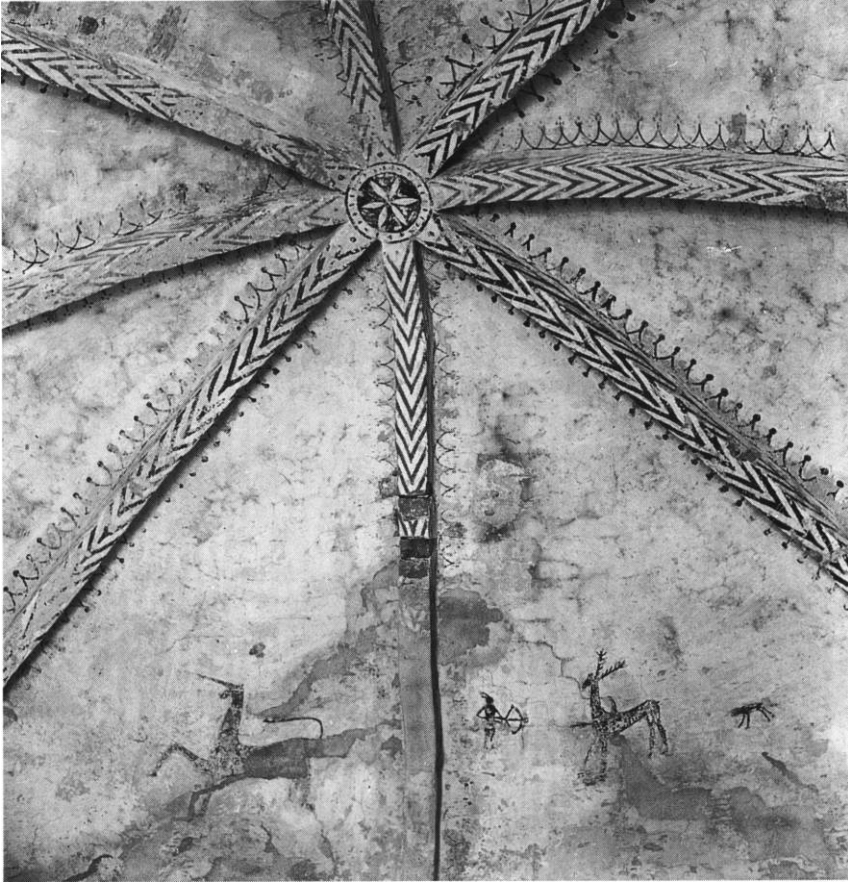

Fig. 13. †Kalkmalerier o. 1500 i korhvelvet, ribbedekoration og jagtscene (s. 649). Erik Skov fot. 1957. — †Wandmalereien im Chorgewölbe, Rippendekoration und Jagdszene, um 1500.

i hhv. sort rødt, den vandrette, sorte ramme øverst af en rød siksak-frise. De rektangulære, grå felter nederst har sorte rammer. Det overhvidtede parti nord for korbuen bestod af to lignende panelfag, og samhørende hermed var et sort bånd omkring korbuen.

†Kalkmalerier. 1) (Fig. 13), o. 1500. Dekoration i korhvelvet og omkring korbuens vestside. På ribberne og langs kappernes fødselslinjer sås 1957 tynde sparrer, ledsaget af krydsende rundbuer, alt vekslende i røde og grå farver. I toppen var malet en seksbladet roset, indskrevet i en cirkel, og lignende rosetter i sort, gråt og okkerrødt var brugt i en frise på triumfvæggen langs korbuens runding. Udsmykningen er formentlig udført umiddelbart efter hvælvslagningen og korbuens ommuring (jfr. korhvelv).

Samtidig med ribbedekorationen var sandsynligvis en primitivt tegnet *jagtscene* (jfr. fig. 13) i hvælvets nordside med småfigurer i gråt, sort og rødt. I vestre kappe sås en enhjørning og i den østre en jæger, som med armbrøst nedlægger en (spættet) hjort, bag hvilken en hund springer til. Småfigurerne, der måske blot var murenes lette streger, har betydelige lighedstræk med en række dyrefremstillinger i Sønder Lem kirke (Bølling hrd.).

2) O. 1500. Resterne af en ribbedekoration i *tårnhvelvet* med sparrer og krabbeblade(?) var af samme karakter som i koret, men muligvis lidt yngre.

3) 1916. En enkel dekoration, udført af Johannes Malling, på korhvelvets ribber og i korbuen synes at være blevet overkalket senest engang omkring 1957.

INVENTAR

Oversigt. Ældst blandt kirkens ganske righoldige mideldalderinventar er den romanske døbefont og en *helgengrav med dækplade fra det oprindelige alterbord (nu i Nationalmuseet). En ejendommelig krucifiksfigur fra o. 1300 er et udpræget lokalt arbejde, mens en helgenindefigur fra en katolsk altertavle snarest er nordtysk import og må dateres o. 1500.

Hovedinventaret går tilbage til Christian IV's gode år. Alterpanelet med alterbordsforside er opsat o. 1600, og altertavlen er anskaffet o. 1610, hovedsagelig betalt af en gave på 10 rdl. fra Søren Frandsen (Søndergaard?). Tavlen må tilskrives snedker Kristen Spend i Lemvig, ligeledes prædikestolen, der snarest er opsat o. 1625. Altersølvet er kun i sin kerne fra o. 1600, idet kalkens bæger er fornyet o. 1730 på foranledning af kirkeejeren, mens disken er fornyet o. 1815 af Steffen West Hauch Heltt, guldsmed i Lemvig. Det mere helstøbte sygesæt er fra 1686, og messingalterstagerne må stamme fra o. 1625. Mens intet er i behold fra 1700'erne, er 1800'erne repræsenteret af dåbsfadet fra o. 1850,

en klokke, støbt 1874, samt altertavlens maleri, Getsemane, der skyldes Christian Andreas Schleisner.

Farvesætning og istandsættelser. Kirkerummets fremtræden går i det væsentlige tilbage til en *restaurering* 1916, da Johannes Malling istandsatte altertavle og prædikestol, hvis bemalinger og indskrifter fra renæssancetiden han så vidt muligt søgte at genskabe. Som bidrag fra en *restaurering* 1957 må nævnes istandsættelse og afrensning af alterbordet, restaurering og opsætning af helgenindefiguren samt fornyelse af stoleværket. Dets daværende bemaling i diskrete toner har 1988 måttet vige for en farvesætning i grønne toner, rødt, hvidt og forgyldning. Samtidig er den gamle krucifiksfigur istandsat og ophængt på skibets nordvæg.

Om *ældre istandsættelser* haves kun sparsomme oplysninger. En nystaffering 1732 omfattede i hvert fald altertavlen, der forsynedes med en vidtløftig indskrift, som roste kirkeejeren, kammerråd Matthias Pedersen på Kongensgård og hans hustru, for at have ladet tavlen bekoste og opsætte(!). Den fik nye malerier i 1850'erne, men tog derpå skade ved en brand og forsynedes endelig med sit nuværende alterbillede 1873. 1878 indsattes nye *†*stolestader, der som det øvrige inventar fik bemaling med egetræsfarve.

Fig. 14. *Altergemme af kalksten med poleret dæksten af basalt, romansk, fra det oprindelige *†*alterbord (s. 651). I NM. Jesper Weng fot. 2000. - *Romanisches *Sepulcrum aus Kalkstein mit poliertem Deckstein aus Basalt von der ursprünglichen *†*Mensa.*

Alterbordet er et panelværk fra o. 1600 (fig. 32), af fyr, 190x110 cm, 118 cm højt, ret stærkt fornyet 1957, opsat 150 cm fra østvæggen. Forsidens fire fag har profileret kronliste med fornyede konsoller over de lodrette rammestykker. Fagene udgøres af en nedre række med lave profilfyldinger og en øvre række arkadefyldinger, der i sviklerne har okseøj indlagt som 'intarsia', hvis træ dog ikke er forskelligfarvet. Arkadernes glatte pilastre er som profilkapitælerne fornyet, og det samme gælder til dels de profilerede bueslag. Kortsiderne har halvandet fag profilfyldinger (lave forneden), der i endnu højere grad måtte fornyes 1957, da alt træ blev grundigt afrenset. Til panelværkets kortsider er der 1878 føjet pilastersmykkede underbygninger for altertavlens sider.

Rekonstruktionerne fra 1957 er formentlig korrekte, bortset fra, at der intet nærmere vides om arkadepilastrenes udformning. Også foran forsidens rammestykker har der rimeligvis oprindeligt været pilastre, men dem afstod man fra at rekonstruere. Kortsiderne har fra første færd snarest udgjort to hele fag uden vandret opdeling. Deres enkle højfyldinger synes på et tidspunkt, vel nok 1878 (jfr. ndf.), at være opdelt af vandrette ram-

Fig. 15. Indre set mod øst. HW fot. 1999.- *Kircheninneres gegen Osten.*

mestykker, en udformning, der har skullet knytte an til forsiden, og som siden blev bestemmende for restaureringen 1957. Mens kortsiderne åbenbart aldrig har været bemalede, konstaterede man 1957 spredte ældre farverester under den blå farve, der da dækkede forsiden.

Alterpanelet må oprindeligt have strakt sig længere mod øst. 1862 ønskedes alterbordet flyttet frem for at give plads til præstens stol bagved.¹³ Det skete formentlig først 1878, da arbejdet medførte fjernelse af et ældre *†*alterbord af sten, der havde stået skjult af panelværket.

*†*Alterbord, middelalderligt, et muret bord 'affirkantede kampestene', hvis murværk 1807 kunne ses 'fra bagsiden'.⁴¹ Bordet, der må have stået lidt østligere end det nuværende, omtales 1878 som et 'stenalter'. Ved nedrivningen dette år fandt man i bordet en romansk kalksten med **relikviegemme*

og tilhørende dæksten (sepulchralsten), der herefter blev indmuret i prædikestolens underbygning.⁴² Ved dennes fornyelse 1916 kom relikviegemmet atter frem og blev indsendt til Nationalmuset (inv.nr. D.9167). Gemmet (fig. 14) består af en uregelmæssigt firkantet kalksten, 30x27 cm, ca. 13 cm tyk, med relikviefordybning i to afsæt. Det nedre afsæt, til relikvierne, måler 9,5x7 cm og er 3 cm dybt, det øvre 22x16 cm og er 5,5 cm dybt. Heri passer dækpladen, 20,5x15,5 cm, 5 cm tyk, der udgøres af mørk, 'grønladet' basalt, og som muligvis er af stenarten melafyr fra Predazzo i Tyrol;⁴³ overfladen er efter sædvane poleret. Ligesom dækstenen nødvendigvis er importeret, må også kalkstenen være bragt et stykke vej til Nørre Nissum, formentlig fra forekomster i Hjerm og Vejrum (Hjerm hrd.) eller fra Odby Klint på Thyholm.⁴⁴

Fig. 16. Altertavle, o. 1610, skænket af Søren Frandsen, (Søndergaard?). Maleri, Getsemane, af Christian Andreas Schleisner 1873 (s. 652). HW fot. 1999. - Altar, gestiftet von Søren Frandsen, (Søndergaard?), um 1610. Gemälde mit ölbergsszene von Christian Andreas Schleisner, 1873.

†Alterklæder. 1637 anskaffedes fint drejlslærred og syv alen kniplinger til et alterklæde, måske det, der i inventariet 1683 anførtes som 'et lærreds alterklæde'.¹⁷ 1812 kaldtes alterklæderne 'forrevne og ikke anstændige',³³ og 1862 var alterklædet af rødt fløjel med galoner. Efter alterbordets flytning (jfr. ovf.) anskaffede man 1879 et nyt karmoisinrødt alterklæde, kantet med ægte guldgaloner af 1½ til 2 tommers bredde. Det udskiftedes 1886 med ét af silkefløjel med kors og kantning af ægte guldgaloner.¹³ 1809 var kirkens †alterduge 'ringe og pjaltet'.²⁰ Et alterklæde med guld kors eksisterede o. 1915 (jfr. fig. 11).

Altertavlen (fig. 16) er fra o. 1610, betalt af en gave på 10 dl. fra Søren Frandsen (Søndergaard?), og formentlig udført af snedker Kristen Spend i Lemvig. Storfeltets maleri, Getsemane, skyldes Christian Andreas Schleisner 1873. Tavlen er arkitektonisk opbygget, stor- og topstykke med vinger, der som topgavlen har form af rulleværkskar-toucher i snedkerens særegne, gnidrede former. Storstykket er tredelt, felterne flankeret affrisøjler med beslagværksprydbælte og spinkle kapitæler, som er dannet af en æggestav over hals med karv-skårne stjerner (fig. 17). Storfeltet har glat ramme fra 1873, de lidt smallere sidefelter en indfattende

tandsnitliste, der som deres panel er fornyet ved en gennemgribende istandsættelse aftavlen 1916. Det lave postament, der understøtter storstykket i dets fulde bredde, har under søjlerne fyldingsfremspring, og over søjlerne prydes frisen af tilsvarende fremspring med englehoveder (til dels fornyede). Lidt fyldigere englehoveder i medaljon pryder storvingerne (fig. 17), kronlisten ledsages af æggestav, og yderst på storgesimsen står slanke nichespir, hvis løgprydelser er nygjort 1916. Topstykket har kun ét felt, kantet aftandsnitlister, men svarer ellers i opbygning og dekoration til storstykket. Topgavlen, flankeret af spir som storgesimsens, har et lille rektangulært felt og løber øverst ud i et højt vegetativt topspir med afsluttende løgprydelse fra 1916.

Storfeltets *maleri*, Getsemane, skyldes som nævnt C. Schleisner 1873. Det er udført i olie på lærred, farveholdningen er mørk, Jesu kappe rød, kjortlen hvid. *Topmalerierne* er fra 1916, i olie på træ, udført som renæssancepasticher af restaurator Johannes Malling som led i tavlens restaurering. Topfeltet viser Opstandelsen. I en skyomkranset stråleglans ser man den opstandne Kristus stående med højre hånd hævet til velsignelse og sejrsmånen i den venstre. Et smalt lændeklæde er lagt om hofterne, kappen flager bag skuldrene, og kroppen er gengivet med akademisk korrekt anatomi. Topgavlens ganske lille maleri viser Himmelfarten med apostlene samlede omkring bjerget med Jesu efterladte fodaftryk.

Træværkets staffering skyldes også Johannes Malling 1916, men bygger i vidt omfang på da konstaterede ældre farver. Grundfarven er lysegrøn, og endvidere ses rødt, blåt, forgyldning og sølv. Indskrifterne, der står forgyldte på sort bund, er dels fra 1916, dels er der tale om mere eller mindre usikre suppleringer af funden tekst fra den oprindelige staffering, der på grundlag af storfrisens indskrift må dateres 1610. I postamentets nordre felt læses med versaler (første linje) og frakturskrift: »Anno domini 1916 blev denne Altertavle restaureret under Nationalmuseet paa Kirkens Bekostning«. I syd anføres tilsvarende en oprindelig indskrift, der dog ikke er tilforladelig for det delvis angivne årstal: »Anno 160. den 22. Ianuarii gaf Søffren frantzøn X daler til denne al-

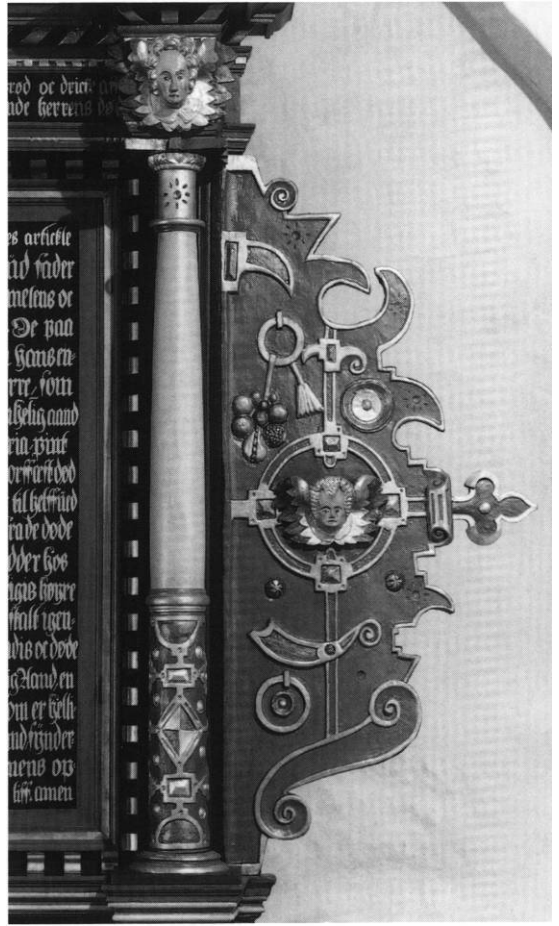

Fig. 17. Altertavle, o. 1610, udsnit med søjle og vinge (s. 653). HW fot. 1999.- Altar, um 1610. Ausschnitt mit Säule und Kartusche.

tertafle, gud giffue hannem en glædelig opstandelse».⁴⁵ Herimellem rummer postamentets midtfelt versalindskriften: »Lige som Mose ophøiede en hvorm i ørcen...« (Joh. 3, 14-16), der kun bygger på enkelte oprindelige ord.⁴⁶ I sidefelterne er der (på det fornyede panel) anført indskrifter med versaler (to overskrifter) og fraktur, svarende til det fundne, men mere eller mindre suppleret. I nord læses: »Herrens Bøn. Fader vor...« efterfulgt af: »Om Daabens Sacramente. Gaa hen i den gantske verden oc prædicker evangelium...« (Mark. 16, 15-17), og i syd: »wor christlige Troes artickel. Jeg troer paa Gud fader...«.⁴⁷ Storfrisen har i nord frakturindskriften: »Huo som æder mit kiød och dricker mit blod... Joh. 6 (,54)«, i syd tilsvarende: »Saa ofte som i æde af dette brød...« (1. Kor.

Fig. 18a-b. Alterfigur, o. 1500, en helgeninde, muligvis Maria (s. 655). a. Forfra, b. Fra siden. Niels Eiswing fot. 1957. — *Altarfigur, eine Heilige, möglicherweise Maria. Um 1500. a. Vorderansicht. b. Seitenansicht.*

11, 26), samt midtfor versalindskriften: »Hand er saargiort for voris Misgierningers Skyld... Esa. 53(, 5). 1610«, hvoraf det sidste årstal må gælde tavlens oprindelige staffering.⁴⁸ Endelig er i topstykkets frise tilsvarende anført: »Jeg er Opstandelsen oc Lifvit...« (Joh. 11,25).⁴⁹

Om tavlens tilblivelse vidnede oprindelig en indskrift hen over alle postamentets tre felter. I nordre og mellemste felt fandtes 1916 kun spredte ord deraf, således navnet »Jørgensen«, som formentlig har skullet minde om den daværende præst Niels Jørgensen.⁵⁰ Da frisens malede årstal »1610« må gælde altertavlens første staffering, må selve tavlen være udført samme år eller et af de nærmest forudgående, antydnet også ved årstallet

»160. «, der 1916 er frit suppleret ved indskriftresterne opmaling i postamentets søndre felt. Som det fremgår af denne nogenlunde veldokumenterede indskrift, er altertavlen, i det mindste delvis, blevet betalt af 10 dl., som Søren Frandsen skænkede til formålet 22.jan. i et afårene før 1610, då tavlen stod færdig med sin staffering. Indskriftens ønske om giverens glædelige opstandelse viser, at han 1610 var død, og antyder, at altertavlen har tjent som en art begravelsesgave og epitafiealtertavle for ham. Snedkerarbejdet kan tilskrives Kristen Spend, snedker i Lemvig, som 1638 udførte en ny prædikestol til Ferring kirke (Vandfuld hrd.).⁵¹ Samme snedker må have leveret kirkens prædikestol, ligesom han har efterladt sig en lang række andre arbejder i egnens kirker.⁵²

1759 hed det, at kirkens altertavle var bekostet 1732 af kammerråd Matthias Pedersen til Kongensgård og hans frue Anne Marie Madsdatter, der havde købt kirken 1723.⁵³ Deres indsats må dog alene gælde en større nystaffering dette år, hvis delvis versificerede giverindskrift blev afskrevet af præsten 1766: »Gud og Kongen til stedse-varende Lov, Tak og Ære, Kirken til Velment Zirat og Prydelse, haver Matthias Pedersen, Kongl. Majsts. CammerRaad med sin Elskelig Hustru, Frue Anne Maria Mads Datter (jfr. altersølv) ladet bekoste og opsætte denne Tafle Ao. 1732 Dom: 24 post Trinit:

Kircke=Aaret sluttes nu
Mand bør komme Gud ihu
Gud og Kongen prises skal
som i Mange tusind Tal
Giver Naade, Hæd og Lycke
Avindsiuge til Mistycke
Sig da Tafle Hver og Een
At du er en Hielpsten
Ebenezet 1 Sam: 7, v. 12.
Hidtil har Herren hjulpet«. ⁷

Herefter kendes der intet til reparation og istandsættelse før 1850'erne, da felterne fik nye malerier og træværket rimeligvis en opmaling. Om tilstanden 1862 hedder det, at tavlen havde 'fire spejle' (felter) bedækkede med voksdug (lærred), hvorpå var malet: Jesu lidelse i Getsemane, Jesus bærer sit kors til Golgata, hans opstandelse og hans himmelfart'. Getsemanescenen fandtes i storfeltet.¹³

Fig. 19. Alterfigur, o. 1500 (jfr. fig. 18), udsnit: hovedet (s. 655). Niels Eiswing fot. 1957. - *Alttafigur, um 1500. Ausschnitt: Kopf.*

Nogle år herefter blev altertavlen beskadiget ved brand, hvorfor man 1873 ønskede den opmalet og atter forsynet med et nyt maleri, 'helst udført af en dygtig, anerkendt kunstner'. Samme år kunne Schleisners maleri indsættes, sidefelterne fik indskrifter, topfeltet et malet kors, og træværket en overstrykning med egetræsfarve. 1878 blev altertavlen flyttet frem i koret (jfr. alterbord) og forsynet med grønne $\dagger$ forhæng ved siderne;¹³ herefter kendes dens udseende fra fotografier (fig. 11). Restaureringen 1916 har givet tavlen sin nuværende fremtræden, idet arbejder 1985 og 1988 blot har været afkonserverende art.

En *altertavlefigur* (fig. 18) fra o. 1500, forestillende Maria eller eventuelt en anden stående helgeninde, må stamme fra en katolsk højaltertavle eller fra en sidealtertavle. Den kronede, nu armløse figur, 131 cm høj, står svajet med fødderne på et stærkt ødelagt, pudeformet fodstykke. Hovedet (fig. 19) er let vendt imod figurens højre side, hvor armen - tillige med noget mere, for-

mentlig et siddende Jesusbarn - er brækket af. Kronen har mistet sine spir, det meget lange hår er stærkt lokket, og ansigtet præges af et fraværende blik og en høj glat pande. Over en kjole med v-formet halsudskæring ligger en fodsid kappe med stærkt knækkende folder, der til dels har været holdt sammen bag den tilstykkede venstre arm. Figurens bagside er dybt udhulet.

Siden en istandsættelse 1957 står figuren med en ret velbevaret barokstaffering. Huden er hvidlig med røde kinder, håret brunt, kappen grøn, kjolen rød, skoene hvide. Af den oprindelige middelalderstaffering ses beskedne rester. I ansigtets venstre side findes ca. 15 cm² kridtgrund med hudfarve i fine toner, og på grænsen mellem hår og krone findes rester af kridtgrund med poliment, der tyder på forgyldning af hår og krone. Endelig findes rester af forgyldning også på kjortel og kappe, mens kappeforet har været blå.

Figurens kvalitet gør det rimeligt at opfatte den som et nordtysk importarbejde. Den lå 1879 på kirkens loft, ligeledes 1916, da Poul Nørlund beskrev den og dens daværende farver: rød kjole, hvid inderkjole og grøn kappe. Disse farver er fjernet i forbindelse med istandsættelsen 1957, da figuren fik sin nuværende plads, ophængt vestligt på skibets nordvæg.

Altersølv. 1) (Fig. 20), o. 1600, men til dels fornyet o. 1730 og 1815. *Kalken*, 19,5 cm høj, har bevaret fod, skaftled og knop fra renæssancetiden. Den sekstungede fod prydes af et pånittet krusifiks og er drevet stejlt op mod de sekssidede skaftled. Knoppen er endnu af gotisk type, dens seks tunger graveret med bladværk og de mellemfaldende rudebosser forsynet med versaler, der tilsammen danner navnet »Ihesvs«. Det stejle bæger er fornyet o. 1730 på foranledning af kirkeejeren Matthias Pedersen til Kongensgård og hans hustru Anna Maria, hvis navne er graveret med skrå versaler langs bægerranden: »Anna Maria Sl. Matthis Pedersen« (jfr. altertavle). *Dysken* er fra o. 1815, leveret af Steffen West Hauch Heltt, guldsmed i Lemvig 1814-17. Den måler 13,5 cm i tv., fanen har omløbende graveret bølgelinje og en cirkelindskrevet seksoddet stjerne; guldsmedens stempel findes på undersiden (Bøje 6306). Altersættet nævnes tidligst 1683.¹⁷ 1809

Fig. 20. Altersølv (s. 655). Kalken, fra o. 1600, har fået bægeret fornyet o. 1730 ved gave fra kirkeejeren Matthias Pedersen til Kongensgård og hans hustru, Anna Maria. Disken er udført o. 1815 af Steffen West Hauch Heltt i Lemvig. HW fot. 1999. - *Silbernes Altargerät. Kelch, um 1600. Cuppa erneuert um 1730 durch eine Stiftung vom Kirchenpatron Matthias Pedersen zu Kongensgård und seine Ehefrau, Anna Maria. Patene ausgeführt von Steffen West Hauch Heltt in Lemvig, um 1815.*

var kalken 'leddeløs i midten'.²⁰ Sættet er nu ude af brug.

2) 1962. Kalken, 19 cm høj, med rustikeret overflade, bærer påskriften »Nørre Nissum Kirke 1962«. Disken, tv. 17 cm, er glat. Sættet savner stempler.

Oblatøske og *alterkande* er fra 1962, sammenhørende med altersæt nr. 2. Inventariet 1906 nævner en *†porcelænsskål* til nadvervinens rester.¹³

Sygesæt (fig. 22), 1686, udført som en mindre og lettere forenklet udgave af det daværende altersølv (nr. 1). Kalken, 10,5 cm høj, har seksstunget fod, skaftledene er seks-sidede, knoppen seksstunget, og bægeret er stejlt med let udludende kant. Disken, tv. 7,5 cm, har på fanen graverede konturlinjer og et cirkelkors. Til sættet hører en lille cylindrisk *oblatøske* fra o. 1950 og et nyere sort *futteral* af imiteret læder. Sættet blev ifølge kirkeregnskabet »omstøbt« 1686 og har således afløst et ældre *†sygesæt* ved kirken.¹⁷ Til dette sæt anskaffedes 1649 en *†tinflaske* 'til messevin til syge folk'.¹⁷

Alterstager (fig. 21), o. 1625, 49 cm høje. Foden er stærkt profderet, skaftet balusterformet med

et pæreformet led over et kugleformet. Flad glat lydeskål. Stagerne nævnes tidligst 1683.¹⁷ En tid frem til 1957 brugtes elektriske pærer i stedet for levende lys.³⁶ En *Syvstage* er nyere.

†*Alterbøger*. 1683 nævner inventariet en alterbog, en Christian IV's bibel i folio og en »Svaningii« bibel (Hans Svanes bibel) i oktav. 1689 anskaffedes en ny alterbog 'med omkostningen 1 dl. 3 mk'.¹⁷

†*Messehagler*. 1636 medførte en ny hagel udgift til materialer og løn til skrædderen, som præsten i samme anledning havde på kost i to dage. 1683 nævner inventariet en hagel af mørkebrunt, blommet fløjel med kors af guldkniplinger bagpå.¹⁷ 1862 havde kirken en blå fløjlsmessehagel med rygkors og kantning i sølv.¹³

Alterskranke, formentlig 1878, halvcirkulær med spinkle drejede stivere. Malet i grønne toner og hvidt; knæfaldet har betræk i lysebrunt læder. 1916 blev skranken flyttet én meter frem for at skaffe adgang fra siderne til 'alterpladsen'.¹³ †Al-

Fig. 21. Alterstager, o. 1625 (s. 656). HW fot. 1999. - *Altar-Leuchterpaar, um 1625.*

Fig. 22. Sygesæt, 1686 (s. 656). HW fot. 1999. - *Krankengerätesatz, 1686.*

terskranker. 1705 brugtes otte fyrredeller til 'stakiværket' for alteret.¹⁷ 1862 var knæfaldet af træ med læderbetræk og malet rækværk. Samme år ønskedes knæfaldet flyttet fremad, hvilket formentlig først skete med de øvrige arbejder i koret 1878.¹³ En *†knæleskammel* til præsten, anskaffet 1879, var betrukket med 'karmousinrødt klæde helt ned til gulvet'. Den eksisterede endnu 1916.¹³

Døbefont (fig. 23), romansk, af granit, 102 cm høj, tilhørende egnens nordvestjyske type (Mackeprang, *Døbefonte*, 156ff., 407). Foden, af rødlig sten, har form af en søjlebase med kraftig vulst ved overgangen til det korte skaft. Kummen, tv. 76 cm, er mere gråsort, undersiden har en krans af bælgerblade, og munden ledsages af en attisk profil, hvis øvre rundstav er erstattet af platte. På randen ses indhugget et lille treblad, indersiden ledsages af en lågfals, og fordybningen fremtræder harmonisk. Kummen synes noget ophugget i ny tid; på foden ses rester af kalkning. Før 1876 synes fonten at have stået i koret. Dette år blev den flyttet hen 'midt under korbuen',¹³ hvor den stadig står, nu dog ved buens nordre vange.

Dåbsfad, o. 1850, af messing, tv. 37 cm, glat, med halvkuglefordybning og tilhørende låg. *Dåbskanden* er nyere, af messing, 23 cm høj, med korsprydet korpus. *†Dåbskander*. 1862 ønskedes anskaffet en dåbskande af tin med låg, og 1906 ville kirkesynet have indkøbt en dåbskande af tin eller messing.¹³ Et *†fontelåg* nævnes 1862 som et 'trædæksel' til fonten.¹³

Et formodet *†vievandskar* fra middelalderen var af granit, nogenlunde cirkulært, tv. 80 cm, 40 cm højt, med en regelmæssig, skålfordybning. 1957 havde stenen i mange år ligget ved Nørre Nissum Seminariums pumpehus, da man fik den flyttet og tilkaldte Nationalmuseet ud fra den formodning, at det kunne dreje sig om et vievandskar.⁵⁴ Herefter blev karret overdraget kirken, men ses ikke 2000.

Korbuekrucifiks (fig. 25), o. 1300, nu uden kors. Den groft skårne figur, 145 cm høj, hænger i svære, let skrånende arme, hovedet er svagt sænket mod højre skulder, kroppen lodret, højre knæ en smule udadbøjet, dets manglende fod må have været lagt over den ligeledes manglende venstre. En kongekrone er groft nedskåret (før eller efter reformationen?) og den bibeholdte del af kroneringen ændret til tornekrone (ved indborede torne). I kronens forkant ses det nederste af en oval udsparring, måske for en bjergkrystal. Det glatte, bølgede hår dækker ørerne og lægger sig på skuldrene. Ansigtet er ret fladt, øjnene hvælvede uden modellering, og den lange smalle næse

Fig. 23. Døbefont, romansk, af granit (s. 657). HW fot. 1999. — *Romanische Granittaufe.*

er udført ved 'udgravning' af det omgivende træ. Fra næsefløjene udgår grater, der indrammer en fremstående mund, hvis overlæbe næsten dækkes af overskægget. Dette er alene angivet ved en fortykkelse, det korte hageskæg ved krusede lokker. Halsen har stærkt stiliserede sener og en fordybet 'krave'. Kroppen er noget skæv og nødtørftigt modelleret med lige, indskårne ribben (ingen sidevunde). Lændeklædet har sløjfeknude ved højre hofte og lændevulst med et lille spidst overhæng midtfor. Det udækkede højre knæ indrammes af bølgesømme, og i venstre side ligger klædet ned over underbenet med retvinklede, stiliserede foldeknæk. Højre ben er skråt afskåret under knæet, det venstre over foden, begge steder i forbindelse med en fodfornyelse (med adskilte fødder) engang i 1800'erne. Den klumpede højrefod fra fornyelsen eksisterer stadig (fæstnet i figurens bagsidehulning), den venstre fandtes endnu 1916 (jfr. fig. 24). Armene er bladet fast og afhænderne er kun bevaret tommelfingrene. Bagsiden har en

afrundet udhuling, der også omfatter hovedet og benenes bagsider (fig. 33).

Træet står med en slidt bemaling fra 1800'erne, hudfarven er hvid, kroneresten (tornekronen) grøn, håret brunt og lændeklædet rødt. Under bemalingen er 1992 konstateret rester af endnu to efterreformatoriske stafferinger, men intet middelalderligt.

Krucifiksfigurens ranke holdning er endnu romansk præget, ligesom kroppens sære skævhed er et arkaisk træk, der kendes tilsvarende, eksempelvis på en romansk krucifiksfigur fra Rebbelsberga kirke i Skåne.⁵⁵ De væsentlige træk tilhører dog 1200'ernes unggotik, og som de yngste træk viser knækfolderne, at billedskæreren ad omveje har haft kendskab også til den tidlige franske højgotik. Figuren er således et interessant eksempel på lokal stilforsinkelse.⁵⁶ En tilsvarende stilblanding med sært stiliserede knækfolder ses på et alterfrontale fra o. 1300 i Borbjerg kirke (Hjerm hrd.), der kan skyldes samme billedskærer.⁵⁷

Krucifikset var 1879 flyttet fra sin gamle plads i eller over korbuen og ophængt på skibets nordvæg, endnu med sit $\dagger$ kors i behold. Korset er øjensynligt ikke kommet med op på kirkeloftet, hvor figuren lå 1916, da Poul Nørlund tog den ned for undersøgelse og fotografering (jfr. fig. 24).⁵⁸ 1957 kom figuren til Nationalmuseet, hvorfra den efter istandsættelse 1988 er bragt tilbage til kirken. Her er figuren ophængt uden kors midt på skibets nordvæg.

Prædikestol (fig. 27), o. 1625, tilskrevet snedker Kristen Spend i Lemvig. Prædikestolen er efter snedkerens sædvane af karnaptype, i seks arkadefag, af hvilke de tre danner karnap. Felterne (fig. 26) flankeres af særegne joniske søjler, der på de ydre hjørner danner koblete par. Arkaderne udgøres af kannelerede pilastre med profilkapitel, der bærer profilerede bueslag, mens sviklerne udfyldes med akantusløv. En vandret profil med tandsnit danner overgang til det høje postament, hvis fremspring dels er prydet med profilfyldninger (på de ydre hjørner), dels er glatte. Den noget lavere frise svarer til postamentet, bortset fra, at dens felter er profilindrammede. Kronlisten, med fornyet dækplade og læsepult fra 1888, ledsages af tandsnit, og under postamentfremspringene flan-

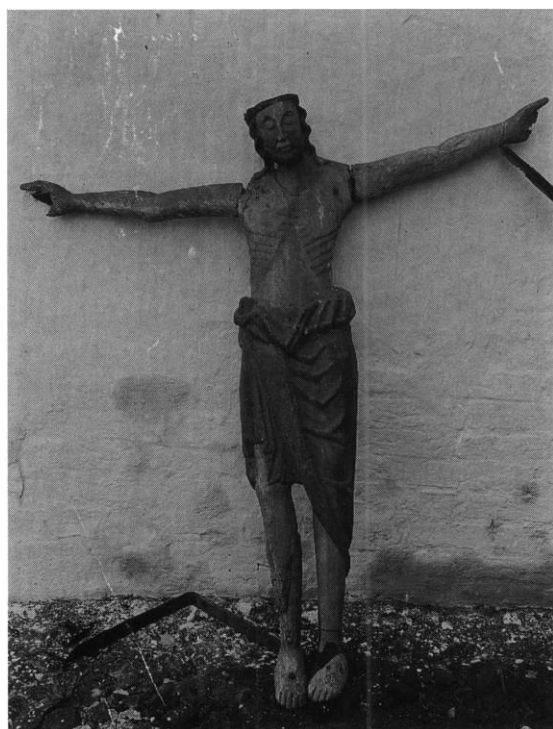

Fig. 24. Krucifiksfigur, o. 1300, med grove, fornyede fødder (s. 658). Poul Nørlund fot. 1916.- *Corpus eines Triumphkreuzes, um 1300. Füße grob erneuert.*

Fig. 25. Krucifiksfigur, o. 1300 (s. 657). Roberto Fortuna fot. 1994.- *Corpus eines Triumphkreuzes, um 1300.*

kerer fire store englehoveder (fig. 34) en række enkle, udsvejfede hængestykker.

Stolen er opsat på en muret underbygning fra istandsættelsen 1916 østligt ved skibets sydvæg. Opgangen er fra øst ad en trætrappe fra 1916 og har drejede stivere samt en mægler med udskåret løvehoved.

Bemalingen fra 1916 svarer i hovedsagen til altartavlens og bygger formentlig kun i ringe udstrækning på konstaterede ældre farvespor. Grundfarven er grøn, søjleskafterne grå, og endvidere er der benyttet rødt, blå, sølv og forgyldning, mens arkadefelterne er udfyldt med arabesker i brunt, gult og sort. Til bemalingen hører forgyldte ind-

Fig. 26. Prædikestol, o. 1625, udsnit, karnappens midtfag (jfr. fig. 27). HW fot. 1999. — *Kanzel, um 1625. Ausschnitt aus Mittelfeld des Erkers.*

skrifter på sort bund. I frisen læses versalerne: »Taler nogen i Menigheden, han tale som Guds Ord«, i postamentet, med fraktur: »Der er en Røst af En som siger: raab! og der svares hvad skal jeg raabe? Alt Kød er Hø... Esaias 40. 6. 8.(v. 6-8)«.

Der savnes nærmere oplysninger om nogle 1916 fundne indskriftrester, der bl.a. må have omfattet en giverindskrift. En enlig kalke rummer nemlig frakturbogstaverne: »d... r til den(n)e... gudss hus for szir oc til ære alt opf...«. ⁵⁹ Som altertavlen må prædikestolen tilskrives snedker Kristen Spend i Lemvig. Stolen, hvis placering næppe er den oprindelige, ⁶⁰ fik 1714 indsat en ny bund, ligesom der medgik seks fjæle til trappens reparation. ¹⁷ 1806 var prædikestolen brøstfældig og 'stod løs', hvorfor den behøvede snarlig forbedring. 1809 var endnu intet sket, en *†himmel* var faldet ned 5-6 år tidligere, og hjælp måtte nu være hastig. ²⁰ En eventuel istandsættelse har kun hjulpet lidt, for 1878 sagdes stolen at være ude aflod og ikke forsvarligt befæstet. Den synes derfor flyttet til sin nuværende plads 1878. Her fik stolen en muret *†underbygning*; mens felter og træværk blev malet med egetræsfarve, idet dog forgyldte dele bibeholdtes. Endelig fik prædikestolen en ny beklædning af karmoisinrødt nedhængende klæde, som var kantet med ægte guldguloner. ¹³ Sit

nuværende udseende har stolen faet 1916, idet istandsættelser 1985 og 1988 alene var afkonserverende art.

Stolestaderne er fra 1957 med let skrå fyldingsryglæn, gavlene dog fra 1878, udformet som planker med et påsat, udsvejft topstykke, som er tilføjet 1908. ¹³ For- og indgangspaneler har profilfyldinger, og bemalingen fra 1988 præges af to grønne toner, der suppleres aflidt rødt, hvidt og forgyldning på gavltoppene. En nyere *armstol* til præsten er opsat i korets sydøsthjørne. Den har afløst en *armstol* fra 1878 afbejdset fyr med mørkt læderbetræk og hørte oprindeligt til bag alteret (jfr. *†skrifte-* og *præstestol*). Nu på kirkeloftet.

†Stolestader. Stader nævnes tidligst 1638, da der betaltes for søm til 'skamlerne'. 1647 var der noget 'flikkeri' ved staderne, 1683 anskaffedes to stykker '12 alen træ' til stolene, 1684 egefjæl til deres fodstykker. ¹⁷ 1809 var stolenes træsæder og døre (låger) mangelfulde og brøstfældige. ²⁰ 1862 fandtes i alt 45 stole i højkirken (skibet) og tårnet, heraf seks med låger, otte med fyldingsryglæn, de øvrige med 'simpelt læn' (ryglægte). I 'lavkirken' fandtes foruden præstens og degnens stole en 'lukket stol' for præstens familie — med låger, som kirkesynet samme år ønskede borttaget, og dertil to bænke til ungdommen, 'der assisterer ved kirkesangen'. 1878 blev skibets stoleværk fornyet 'indtil tårnbuen', alle stole skulle nu have 'bagstole' (ryglæn), 'forbrædder og smukt egetræsmales' 1908 føjedes topstykker til gavlene (jfr. fig. II), ¹³ der som nævnt blev bibeholdt ved stoleværkets fornyelse 1957.

En *†præste- og skriftestol* nævnes tidligst 1684, da der anskaffedes fire stykker jern til skriftestolen. 1710 købtes til dens reparation en tylvt fjæle i Lemvig. ¹⁷ 1862 ønskedes præstens stol i koret bortskaffet, hvilket dog først skete 1878, da man i stedet skaffede præsten plads bag alteret i en *armstol* (jfr. ovf.).

En *†degnestol* repareredes 1713 med nye fjæle, ¹⁷ 1862 ønskedes den flyttet til korbuen, hvorfra den blev fjernet 1878. ¹³

Et *†geværskab* til brug for landmilitzen er anført 1703-04. ⁶¹

Kirkekiste (fig. 29), o. 1500, 138x57 cm, 54 cm høj. Den består af svære sammensinkede egeplan-

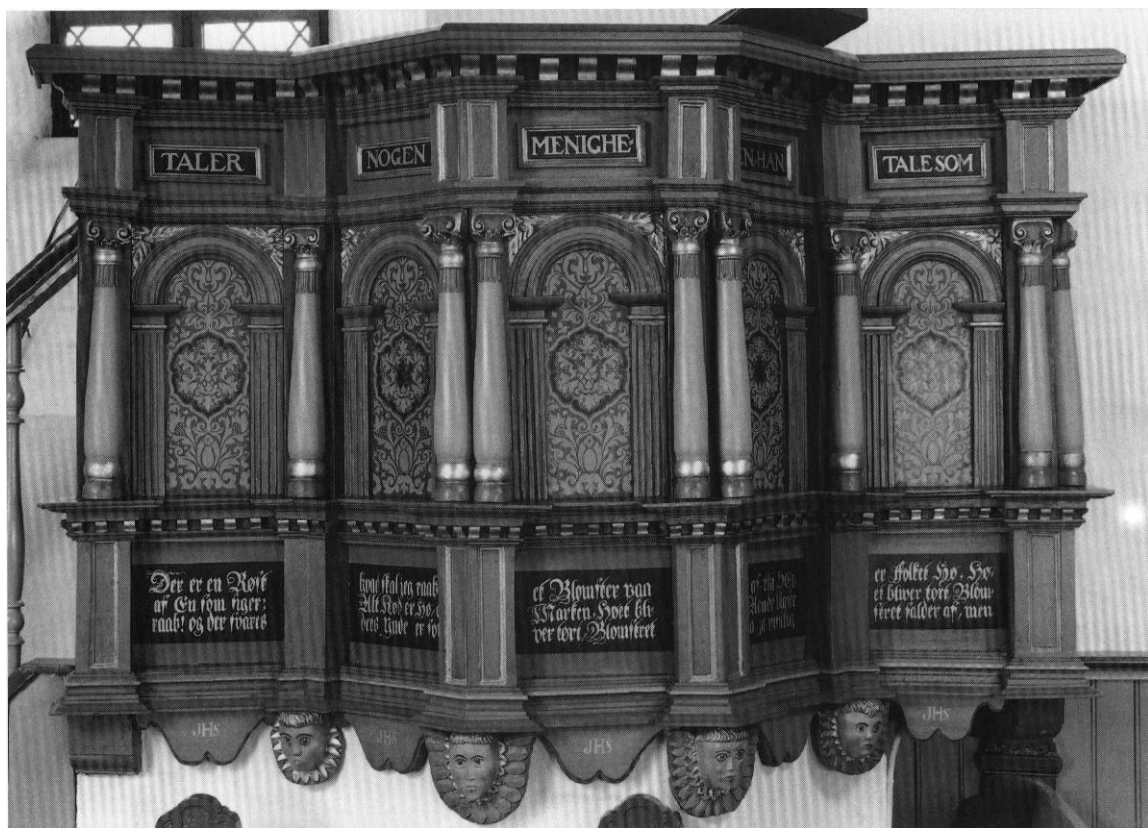

Fig. 27. Prædikestol, o. 1625 (s. 658). HW fot. 1999.- Kanzel, um 1625.

ker med jernbeslag i form af tætsiddende bånd, der flere steder er afbrudt og ødelagt. For- og bagsidens lodrette bånd fortsætter hen over låget, der bagtil hænger på 11 hængsler, mens kortsiderne har fire lodrette beslag. Et afforsidens bånd markerer kistemidten ved en skiveformet øvre afslutning. Symmetrisk i forhold hertil findes der to nøglehuller til indvendige låse. Kisten har i den ene ende en læddike. Træet står umalet, og indvendig er med hvid skriveskrift anført: »Har tilhørt Nr: Nissum Kirke. Købt i Juni 1918 af Gaardejer Niels Hald Nr. Nissum. Tilhører Aunsbjerg Hovedbygning«.

Kisten svarer i hovedtrækkene til en noget rigere udformet fra Ferring kirke (Vandfuld hrd.).⁶² Inventariet 1683 anfører 'en beslagen kiste i koret til at forvare messeklæderne i'.¹⁷ 1876 blev den frasolgt kirken på auktion og kom til Grøngaard, hvor den henstod i tørvehuset til 1916. Ejeren tilbød den da til Nationalmuseet, men kisten er-

hvervedes i stedet af kunstmaler Jørgen Malling (jfr. altertavle), som kort efter besøgte Aunsbjerg ved Viborg og der solgte kisten til ejeren P. J. Neergaard.³³ Kisten er 2000 købt tilbage til kirken og forventes opstillet i våbenhuset.

En *†pengeblok* af egetræ, med tre låse, omtales 1862. Samme år nævnes også en *†pengetavle* og en *†pengebøsse* til indsamling i forskellige øjemed.¹³

Dørfløje. Skibets norddør har fløjddøre fra 1878,¹³ 230x117 cm, med to gange fire fyldinger og bemaling som stoleværket. *†Dørfløje*. 1646 måtte man 'færdige' klokkehusdøren (tårndøren), som 'fjenderne havde brudt' under den svenske besættelse. 1652 fik smeden betaling for 'våbenhusdøren at bebinde' (med jern) og forsyne den med en ny lås. I denne anledning måtte to karle holdes tre dage på kost og løn i smedjen. Og de arbejdede tilsvarende i seks dage, da turen kom til den indvendige dør, den egentlige 'nørre kirkedør'. Endelig afsluttedes dørstandsættelsen med brug

Fig. 28. Indre set mod vest. Jesper Weng fot. 2000. — *Kircheninneres gegen Westen.*

af $2\frac{1}{2}$ tønne tjære.¹⁷ De jernbundne dørfloje var 1862 afløst af en våbenhusdør af fyrretræ, 'delt i to halve døre', og en 'enkel' indvendig dørfloj af egetræ.¹³

†*Pulpitur*. 1652 anskaffedes til et pulpitur i kirken vestende ti alen 'deller' samt otte fyrrelægter til 'holdestange', ligesom der til pulpiturets fornødenhed medgik 300 lægtesøm. 1718 blev pulpituret forsynet med 'fjæl og andet træ'.¹ Nedtaget 1851 eller kort derefter.³³

Orgel, 1983, med 16 stemmer, to manualer og pedal, bygget af P. Bruhn & Søn, Årsløv. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Rorfløjte 8', Oktav 4', Fløjte 2', Mixtur IV, Trompet 8'. Brystværk: Gedakt 8', Rørfløjte 4', Principal 2', Quint $1\frac{1}{2}'$, Sesquialtera II, Regal 8'; svelle (trinbetjente låger). Pedal: Subbas 16', Principal 8', Gedakt 8', Fagot 16'. Kopler: BV-HV, HV-P, BV-P. Mekanisk

aktion, sløjfevindlader. Facaden er tegnet af orgelbyggeriet. I tårnrummet.

†*Orgler*. 1) 1916³⁶, med ni stemmer, to manualer og pedal, skænket af sognefoged Jens Madsen, Buskgård, og bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen. Disposition: Manual I: Bordun 16', Principal 8', Fløjte armonico 8'. Manual II: Dobbelte Fløjte 8', Salicional 8', Vox Celeste 8', Oktav 4', Trompet 8'; svelle. Pedal: Subbas 16'. Klokkespil. Kopler: I 4'-I, II-I, II 16'-I, II 4'-I, I-P, II-P; alle stemmer i Manual I udbygget med 12 toner i diskanten af hensyn til oktavkoplet. 1 frikombination. Generalcrescendo. Pneumatisk aktion, bælgevntillader.⁶³ En del af piberne blev genanvendt i ÷orgel nr. 2. I tårnrummet.

2) 1957, med 12 stemmer, bygget 1955 af Jydsk Orgelbyggeri, Århus, med genanvendelse af piber fra ÷orgel nr. 1. Disposition: Hovedværk: Princi-

pal 8', Træfløjte 8', Oktav 4', Spidsfløjte 2', Mixtur III. Brystværk: Gedakt 8', Principal 4', Quintatøn 4', Blokfløjte 2', Nasat 1½' Pedal: Subbas 16', Oktavbas 8'. Kopler: BV-HV, HV-P, BV-P. Enkel, femdelt facade, tegnet af J. Foged og Poul Hansen. I tårnrummet.⁶⁴

Salmenummertavler. 1-2) (Jfr. fig. 11), o. 1880, i form af brædder med afrundet afslutning, 45x28 cm, beregnet til påskrift med kridt. Opsat i tårnrummet. 3-5) O. 1900, tre ens, i nyrenæssancestil, med drejede spir og knopper, udført til skyde-numre af træ, 115x65 cm. Bemaling i to grønne nuancer og hvidt.

Præsterækketavle, 1916, 235x152 cm, i nyrenæssancestil.¹³ Tavlen er arkitektonisk opbygget med joniske halvsøjler i landlig pastiche, drejede kugler og spir samt udsavet topgavl og hængestykke. Træværket står grønmalet med lidt rødt, sort og forgyldning, og indskriften, i sort frakturskrift på lysegrøn bund, bærer som overskrift: »Sognepræster i Nørre Nissum efter Reformationen«. På tårnrummets nordvæg. En *†kirkestævnetavle* fandtes i slutningen af 1800'erne.³³

Et *maleri* fra o. 1880, Jesus på Korset (olie på lærred), 75x48 cm, er henlagt på kirkeloftet. Billedet, med forgyldt profilramme, hang o. 1900 over korbuen helt op imod loftet (jfr. fig. 11).

Et *brudetæppe*, 145x100, er vævet 1990-91 af Ulla Petersen, Hjarnø. Det præges af blågrønne toner, der lysner mod midten, hvor et korstegn dannes af store blomsterkroner. Ophængt på tårnrummets sydvæg.

Lysekroner, 1916, to ens, i barokstil. På hængeskuglen læses versalerne: »Givet af Gaardejer Anders Frandsen og Hustru Kirstine Jensen f. Knude af Øster Stokholm 1916«. Ophængt i skibet.

Kirkeskib, 1945 fuldriggen »Haabet«, en gave fra søstrene Kynde, bygget af matros Adler Wrisberg Juul Hansen. Skroget er 117 cm langt, hvidmalet, med rødt under vandlinjen. Ophængt midt i skibet, mellem lysekronerne.

En *†ligbåre* af fyr anføres i inventariet 1683.¹⁷

Tårnur, 1945, muligvis noget ældre, leveret dette år af tårnurfabrikant Carl Petersen i Rødovre som en gave fra sognets beboere til minde om befrielsen 5. maj. Værket, der måske er leveret brugt, har rødmalet støbejernsramme og er opsat

i et fyrretræsskab med glaseruder i tårnets mellemste stokværk. Blåmalede *skiver* med romertal fra 1988 i tårnets vest- og nordside. I våbenhuset minder en marmortavle om urets anskaffelse.⁶⁵

Klokker. 1) 1874, tv. 85 cm, med profileret slagring og om halsen reliefversalerne: »Støbt af B. Løw & Søn Kjøbenhavn 1874«. Indskriften kantes af lister og op- og nedgående borter af bladspidser. Nu ude af brug, hensat i klokkestokværket tillige med en slyngebom af eg. 2) 1971, tv. 94 cm, med profileret slagring og dobbelte lister kantende halsens versalindskrift: »Jeg støbtes år 1971 til Nørre Nissum Kirke af John Taylor & Co. Loughborough, England«. Ophængt i ny slyngebom af eg.

†*Klokker*. 1) Ved klokkeskatten 1526-28 afgav kirken en klokke, der (uden jernfang) vejede hele 400 kg.⁶⁶ 2) 1640 fandtes kun én klokke, hvis knebel da blev genophængt, mens der året efter indsattes en ny klokkeaksel.¹⁷ Måske ødelagt ved lynbranden 1666 (jfr. †tagrytter), der skal have smeltet klokken.⁶⁷ 3) 1674, med indskriften: »A(nn)o 1674 Hendrich Lindroth til Kongensgaard (jfr. †åben begravelse) og SognePræsten Hr. Christen Høst tillige med Nørre Nissum SogneMænd bekost denne Klock at omstøbe tillige Paul Eliesen fra Østergaard og Jep Bertelsen fra Lemvig«. De to sidstnævnte var formentlig kirkeværger. 1873 var klokken revnet og ønskedes omstøbt.¹³

Klokkestolen er fra 1971, affyr, med plads til tre klokker.

Fig. 29. Jernbeslæt kirkekeiste, o. 1500 (s. 660). Jesper Weng fot. 2000. - *Kirchentruhe mit Eisenbeschlägen, um 1500.*

GRAVMINDER

Gravsten (fig. 30), o. 1743, over »denne Meenigheds SognePræst og SjæleSørger«, hr. Thomas Bergh, *15. jan. 1692 i Tiisted, †29. april 1743 i Nørre Nissum præstegård, tillige med sin elskelige hustru Anne Maria Jens Datter Giessing, *4. feb. 1684 i Aalborg, †23. feb. 1753.⁶⁸ Rød kalksten, 180x122 cm, fladen hovedsagelig optaget af en højoval laurbærkrans, der har rummet den nu udslidte gravskrift med indhugget skriveskrift. I stenens hjørner medaljoner med brystbillede af evangelisterne i profil, alle med bog, symbolvæsen og navnet anført i versalskrift: »S. Mattæus« (foroven tv.), »S. Marcus« (foroven th.), »S. [L]ucas« (forneden tv.) og »S. Ioha[nne]s«. Stenens mellemrum udfyldes af blomsterranker, mellem de nedre hjørnemedaljoner ses et mindre, nu tomt skriftfelt, mellem de øvre et kronende timeglas i bøjleindfatning. Gravskriften, med et afsluttende

Fig. 30. Gravsten, o. 1743, over sognepræst Thomas Berg (s. 664). Jesper Weng fot. 2000. - *Grabstein für Pfarrer Thomas Berg, um 1743.*

citat fra Joh. 11,25, kendes gennem afskrift 1766, da stenen lå på kirkegården.⁷ Nu på en lav cementunderbygning øst for våbenhuset.

†*Murede begravelser* for kirkens præster, som kunne iagttages 1957. Et gravkammer syd for alteret var muret af munkesten, 255x150 cm, 110 cm dybt, hvælvet var nedbrudt og erstattet af jernbeton. Nord for alteret fandtes et tilsvarende kammer, 290x150 cm, og vest herfor en del af et større kammer, hvis vestlige del var ødelagt af fyrekældereren. Ikke desto mindre stod hvælvet bevareret. Begravelserne må gå tilbage til 15-1600'erne. 1672 blev præsten Mads Simonsen Aarup nedsat i en begravelse i koret. I 1890'erne iagttog man skeletdele her,³³ og ved kirkens restaurering 1957 henstod i det nordre gravkammer en rådden kiste med lig, mens der i det søndre fandtes skeletdele. Alt samledes i en fælles kiste og blev begravet på kirkegården.³⁶

En *†åben begravelse* for Kongensgård var indrettet i tårnrummet af ritmester Henrik Linderoth, †1657, der skal være blevet båret til graven af sine bønder, og som til begravelsens vedligehold henlagde indtægten af Ovsgaard i sognet.⁶⁹ 1759 nævnes tre *†kister* i begravelsen. Ovfv. nævnte Henrik Linderoth selv (†1657), oberst og kommandant i Fredericia, hans hustru, Dorte Kaas 'til Kongensgård', samt deres søn Ritmester Henrik Linderoth, †1713, 67 år gammel (jfr. *†klokke* nr. 3).⁵³ Hans *†kisteplade* kendes i afskrift. Hr. ritmester Hendrich Linroth, *15. april 1646 i Tiisted affaderen Henrich Lindroth, fordum oberst og kommandant i Fredericia, og moderen fru Dorte Kaas, †27. feb. 1713 mellem 4 og 5 om aftenen på Kongensgaard. »Gud give Hannem en glædelig og ærefuld Opstandelse, som nu hviiler over sig med dette velfortjente Ære-digt:

Her ligger Henrich Lindroths Been
Af ædel Byrd og Stamme,
Aftapper Mod, Jeg vislig meen
Hver sige skal det samme.
Hand priislig var i hvor han var
Blant andre Kjecke Helte,
Sig uforsagt og frejdig bar,
Helst naar det haardest gjalte,
Nu er hand død, Hans Roes skal dog
Hos os ey nogensinde,

For Troeskab og hvert herligt Tog
Tillades at forvinde.
Den gode Striis hand sidst har striid,
Thi Siælen er i Hjemme
Og løver(!) nu sin Skaber bliid
I fred med Engle-stemme«. ⁷⁰

To †begravelsesskjolde (lyseskjolde) fandtes på alteret o. 1915 (jfr. fig. 11).

Kirkegårdsmonumenter. På kirkegården findes ni støbejernskors, de seks på et gravmindemuseum i kirkegårdens sydvestre del. 1) (Fig. 31), o. 1837, over Ancher Storm, sognepræst 1824-37, »Du var en Hyrde god. Tro vogtede din Hjord«. Kors i nygotisk stil, 122 cm højt, forneden Tro, Håb og Kærlighed, foroven sejrskrans, på bagsiden knækket egetræ. Opsat nordøstligst på kirkegården. 2)

O. 1852, over Maren Futtrup, *1. aug. 1801, †20. april 1852. Kors, 86 cm højt, udsvejfet, med plint. Opsat i gravmindemuseum. 3) O. 1860, over Ole Futtrup, *1. april 1800, †22. juli 1860. Som nr. 2, opsat sammesteds. 4) O. 1863, over F. Pedersen Eidal, *28. jan. ..., †5. aug. 1863. Kors med trekløverender, 107 cm højt, forneden Tro, Håb og Kærlighed, på bagsiden håndtryk. Placering som nr. 2. 5) O. 1867. Minde over S. C. Raahede, *7. sept. 1800, †26. feb. 1867. Kors i nygotisk stil, 119 cm højt, forneden Tro, Håb og Kærlighed, på bagsiden knækket egetræ. Placering som nr. 2. 6) O. 1869, over Christiane Raahede, *21. juni 1801, †22. nov. 1869. Som mandens (nr. 5), opsat sammesteds. 7) O. 1882, over Ane Kjergaard Christensen, *... feb. i Ramme Kjergaard, †... april 1882 i L. H. Borum. Kors med trekløverender, 86 cm højt, forneden Tro, Håb og Kærlighed, foroven sejrskrans, håndtryk bagpå. Placering som nr. 2. 8) O. 1883, over Kresten Frandsen Bjerg, *5. juni 1818 i Fousing, †24. okt. 1883 i Vester Borum i Nissum. Kors i gennembrudt bladværk, 94 cm højt, med indskrift på medaljen i korsmidten. På gravsted sydligt på kirkegården. 9) O. 1887, over Ane Kirstine Povlsen, *27. feb. 1808 i V. Borum, †27. marts 1887. Som nr. 8, opsat sammesteds.

På kirkegårdens sydlige del findes i skranten et *muret gravkammer*, indrettet o. 1921 for den på egnen legendariske Ole Futtrup, *3. juni 1860, †27. dec. 1921. Indgang fra syd med jerngitter-

Fig. 31. Støbejernskors, o. 1837, over sognepræst Anker Storm (s. 665). HW fot. 1999. — *Gußeisenkreuz für Pfar-
rer Anker Storm, um 1837.*

dør, der giver indblik til kammerets tre katafalkagtige kister (Ole Futtrups, flankeret af søsterens og svogerens). Han hviler inderst i en zinkkiste med et vindue, som han fik indsat af frygt for skindødhed.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing amt i almindelighed henvises til s. 54f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprot. 1862ff.

LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Nørre Nissum kirkes rgsk. 1636-53 og 1683-1719 (C KRB 300-01). *Ribe bispeark.* Nørre Nissum kirkes rgsk.. 1699-1720 (C 4.194).

NM. *Håndskrifter.* F. Uldall, *Om de danske landsbykirker* II, 1879, 138f. *Indberetninger.* Strandgaard 1878 (billedkvader, inventar). J. B. Løffler 1879 (bygning og inventar). J. Vilhelm Petersen 1893 (bygning og inventar). Eigil Rothe 1912 (kalkmalerier). Johannes Malling 1915 (altertavle og prædikestol). Poul Nørlund 1915 (krucifiks og helgeninde). Johannes Th. Madsen

1957 (inventar). Aage Sørensen 1957 (krucifiks og madonna). Egmont Lind 1957 og 1958 (kalkmalerier). H. Hildebrandt-Nielsen 1980 (orgel). Mogens Larsen 1984 (inventar). E. B. Rosing Holm 1984 og 1989 (inventar). Robert Smalley 1988 (kalkmalerier). Verner Thomsen 1988 (krucifiks). Ebbe Nyborg 1992 (krucifiks). *Tegninger og opmålinger*. Tegning af billedkvader og døbefont ved J. B. Løffler 1879. Kalker af altertavlens og prædikestolens indskrifter ved Johannes Malling 1915. Plan og snit af kirken ved Jens Foged og Poul Hansen 1956. Opmåling af niche i skibets sydvæg ved Jens Foged og Poul Hansen 1957. Plan og snit af kirken ved Peter Duun Andersen 2000.

Litteratur. Ove Nielsen, *Nørre Nisum kirkes restaurering* 1957, Nørre Nisum 1958. Johan C. Sulkjær, *Nørre Nisum Sogn i Skodborg Herred I–II*, Silkeborg 1932 og 1937.

Historisk indledning ved Mogens Kragssig Jensen og Niels Jørgen Poulsen. Beskrivelse af bygning og kalkmalerier ved Niels Jørgen Poulsen, inventar og gravminder ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler). Redaktionssekretær Annelise Olesen. Tysk oversættelse ved Bodil Moltesen Ravn. Redaktionen afsluttet 2000.

¹ *Kong Valdemars Jordebog*, udg. ved Svend Aakjær 1926-43, bd. 1,2, s. 2. - Krongodset i Nørre Nisum udgjorde 48 mk. guld, med tilliggende i alt 51 mk. guld, der efter Svend Aakjærs beregning formodentlig skulle svare til mindst 204 tdr. hartkorn. 1688 havde hele sognet 298 tdr. hartkorn, altså har krongodset udgjort en betragtelig del af sognet. Ligesom i Heldum ejede kronen endnu gods i Nørre Nisum 1596/97 (Bøvling lens jordebog).

² *DiplDan* 2. rk. IX, nr. 480 og 481.

³ *Oldemoder* 112.

⁴ *ÆldDaArkReg* III, 209-10. Kirken var altså på daværende tidspunkt inkorporeret i klosteret (jfr. s. 14).

⁵ *KancBrevb* 20. nov. 1558.

⁶ *Kronens Skøder* IV, 486f.

⁷ LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4.774).

⁸ LAVib. *Retsbetjentark*. Skodborg-Vandfuld hrdr.s auktionsprot. 1754-1803, fol. 61b-62a. Auktion over Kongensgård 1784 (B 77b-249).

⁹ LAVib. *Retsbetjentark*. Viborg landstings skøde- og panteprot. Tinglyst 17. juni 1789.

¹⁰ LAVib. *Retsbetjentark*. Skodborg-Vandfuld hrdr.s skøde- og panteprot. Tinglyst 11. aug. 1830.

¹¹ LAVib. *Ribe bispeark*. Visitatsprot. 1809-30 (C 4.846).

¹² LAVib. *Retsbetjentark*. Skodborg-Vandfuld hrdr.s skøde- og panteprot. Tinglysninger 26. sept. 1832 og 15. juli 1835.

¹³ Synsprot. 1862f.

¹⁴ *Repert* 1476 nr. 3966 og 1479 nr. 4548. - 1636 ud-

gjorde kirkens tiendeindtægter 173 mk., dens forpagtningsafgifter (jordskyld) 67 mk., jfr. *Rask* 35.

¹⁵ RA. *DaKanc*. A 28.

¹⁶ *Sulkjær* II, 143.

¹⁷ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. Nørre Nisum kirkes rgsk. 1636-53 og 1683-1719 (C KRB 300-01).

¹⁸ Jfr. Nielsen 1894, 55f. og Axel Westh, »Sjældne fortællinger i vestjysk folketradition«, *HaArb*. 1975, 33-37.

¹⁹ *Præsteindb* Worm, Ålborg og Ribe stifter, 1970, 79.

²⁰ LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1803-10 (C 4.706-08).

²¹ *Sulkjær* I, 65.

²² Jfr. oversigten i *DKTisted* 1052-53.

²³ Jfr. *Uldall* 1879.

²⁴ J. B. Løffler, *Udsigt over Danmarks Kirkebygninger*, 1883, 126 (med fig. 88) og M. Mackeprang, *J y M e Granitportaler*, 1948, 313.

²⁵ *Trap*, 1. udg.

²⁶ Indb. 1879 ved J. B. Løffler. I NM.

²⁷ 1862 betegnet som 'tinder af mursten' (note 13).

²⁸ Jfr. Ferring, *Vandfuld* hrd.

²⁹ For andre eksempler se s. 301, note 121.

³⁰ LAVib. *Ribe bispeark*. Rgsk. for Nr. Nisum kirke 1699-1720 (C 4.194).

³¹ Nielsen 1894, 79.

³² 1766 hedder det i indberetningen til biskop Bloch: 'Torden skal anno 1674 have slagen ned i kirketårnet og afbrændt dens høje spir og smeltet klokken' (note 7).

³³ *Sulkjær* I, 106-21

³⁴ Note 17 og 30.

³⁵ Note 33. — Jfr. en lignende indskåret indskrift i en loftsbjælke i Nees kirkes skib: »Bygt 1831«.

³⁶ Jfr. Ove Nielsen, *Nørre Nisum kirkes restaurering* 1957, Nørre Nisum 1958.

³⁷ Indb. ved Eigil Rothe 1912 og Egmont Lind 1957 og 1958. Restaureringsrapport ved Robert Smalley 1994.

³⁸ Holger Rasmussen, »Djævelen og de sladdervorne kvinder. Et kalkmaleri og dets forklaring«, *ÅrbOldkHist* 1964, 120-34; Ebbe Nyborg, *Fanden på væggen*, Højbjerg 1978.

Fig. 32. Alterbordsforside, o. 1600 (s. 650). HW fot. 1999. - *Altartischpaneel*, um 1600.

³⁹ Peder Palladius, »Visitatsbogen«, *Danske Skrifter* V, 1925-26, 39f., jfr. Troels-Lund, *Dagligt Liv i Norden i det sekstende Århundrede* III, 6. udg., 1969, 305.

⁴⁰ Over døren til kirken fra det 'nørre våbenhus' (nedrevet 1890) stod: »Skaden skvaldrer Vinter og Sommer/ Kvindfolk sladrer, hvor de kommer«. Jfr. P. Storgaard Pedersen, *Bidrag til Hing Herreds Historie og Topografi*, Ringkøbing 1896, 209f.

⁴¹ *Præsteindb* 1807, 108.

⁴² Indb. 1878 ved Strandgaard. I NM. Æskens indmurering under prædikestolen må være et klart vidnesbyrd om, at man da nedbrød ðalterbordet.

⁴³ Bestemmelse ved Mineralogisk Museum 1916 med formuleringen, at stenen fuldstændig ligner melafyr.

⁴⁴ Meddelt af Erik Thomsen, der har bestemt kalken som tilhørende en daniensflejring.

⁴⁵ Afskrifter af det 1916 fundne angiver intet i behold af årstallet: »Ann... den 22. Januarii...«. Efter Søren Frandsens navn læstes øjensynligt gårdnavnet »søndrga(a)rds«. Jfr. *Sulskjær* I, 37f., hvor der på Søndergaard ikke anføres ejere tidligere end 1688.

⁴⁶ 1916 læstes »...som tro paa...haffve det evige Liff«. Det oprindelige citat har formentlig kun været fra Joh. 3, 16, idet feltets øverste linje synes at have haft rester af ikke-religiøs indskrift (jfr. ndf.).

⁴⁷ Af Fader Vor manglede 1916 det meste, herunder overskriften, derimod var Dåbsbefalingen og Trosbekendelsen øjensynligt næsten komplette.

⁴⁸ Af indskriften i nord læstes 1916 blot »H... ød ...t Blod... hand... ve ...evig...«, derimod var de to andre citater næsten fuldstændige.

⁴⁹ 1916 læstes blot »...ndl... oc Lif...t/ hvo som trofver pa(a) mig...«.

⁵⁰ Johannes Mallings bestræbelser for at få sammenhæng i det læste, bar ikke rigtig frugt. Han mente bl.a. at læse: »Denne Altertavle til Nr. Nissvm Kirke gjorde en Hvcker M. Iørgensen i Ka...«. M. Jørgensen skulle da som 'hugger', i betydningen tømrer, have været tavlens mester.

⁵¹ LAVib. *Landsbykirkernes rgsk.* Ferring kirkes rgsk. 1584-1652 (C KR B105).

⁵² Jfr. prædikestol i Tørring kirke (s. 688), og i Hældum kirke ðprædikestol (s. 715) og epitafium (s. 718). Chr. Axel Jensen har som den første været opmærksom på snedkeren (notat 1904 i NM) og benævner ham 'Vandfuldmesteren' efter det herred, hvor han især er repræsenteret. Foruden ovennævnte tilskriver Chr. Axel Jensen mesteren prædikestole i Rom og Bøvling (Skodborg hrd.), i Ferring, Dybe, Ramme, Hygum, Harboør og Trans (Vandfuld hrd.) samt i Måbjerg (Hjerm hrd.).

⁵³ *HofmFund* IV, 642.

⁵⁴ Om vievandskar, der ikke altid lader sig sikkert identificere, se Sophus Müller i *ÅrbOldkHist* 1888, *KultHistLeks*, art. Vigvattenskar, samt Jens Ingvordsen, »Vandkar af sten«. *Skanderborg Museums Årbog* 1988.

Fig. 33. Krucifiksfigur, o. 1300, bagsiden (s. 658). Roberto Fortuna fot. 1988.- *Corpus eines Triumphkreuzes, um 1300, Rückseite.*

⁵⁵ A. Anderberg, *Studier öfver skånska Triumfkrucifiks*, Lund 1915, 19ff, 54, 119f

⁵⁶ Se Ebbe Nyborg, »Dansk træskulptur 1100-1400 - egenproduktion, import og eksport«, *hikuin* 26 (under trykning). Et samtidigt krucifiks i tidens højgotiske stil findes i Lomborg kirke.

⁵⁷ Se Poul Nørlund, *Gyldne Altre, fysk Metalkunst fra Valdemarstiden*, 1926 (nyoptryk med efterskrift, Højbjerg 1968) 8f.

⁵⁸ Poul Nørlund gik i en udtalelse meget fremsynet imod en restaurering: 'Ved en restauration ville krucifikset - hvad enten det søgtes ført tilbage til sin oprindelige stil eller den senere type bevaredes - miste disse ejendommeligheder, så meget mere som det nu befinder sig i en sådan tilstand, at en virkelig restauration måtte blive yderst gennemgribende og berøve figuren dens karakter: En ny krone måtte — uden sikre

holdepunkter for dens form — rekonstrueres, hænderne fornys, armene, ben og fødder stærkt udbedres'. NM. *Korresp.ark.*

⁵⁹ Tre andre sådanne kalker i NM, ligeledes mærket »Prædikestol«, ses i realiteten taget fra altertavlen.

⁶⁰ De vedvarende problemer med stolens stabilitet (jfr. ndf.) kunne skyldes, at dens gamle opstilling måske var som lektorieprædikestol i korbuen. En anden mulighed er, at den har stået i skibets sydøsthjørne med et brofag ude i korbuen, således at man har kunnet have opgang fra koret. Jfr. s. 105ff. og Ebbe Nyborg, »Lektorieprædikestole og katekismustavler. Om inventaranskaffelse i de sydvestjyske kirker i reformationsårhundredet«, *Tro og bille i Norden i Reformasjonens århundre*, red. Martin Blindheim m.fl., Oslo 1991, 231f.

⁶¹ Alfred Kaae, »Træheste og 5 pæle til militsens øvelsespladser«, *HaArb* 1966, 59.

⁶² Ferring-kisten er nu i Nationalmuseet. Se Niels-Knud Liebgott, *Kister og Skabe*, 1975, 7f.

⁶³ Horsens Orgelbyggeri: Katalog 1923.

⁶⁴ Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant og på dennes internet-hjemmeside.

⁶⁵ Se nærmere J. Søndergaard Jacobsen, »Kirkeur i Nørre Nissum. Et Fredsminde«, *Nissumske Aarbøger* 1946, 25-28.

⁶⁶ RA. Reg. 108A, nr. 21. Rgsk. *Ældre end 1559*. Fortegnelse over indkrævede klokker.

⁶⁷ Note 7. Den tvivlsomme oplysning forbinder dog klockens smeltning med en brand 1674, et årstal man har haft fra ÷klokke nr. 3.

⁶⁸ Jfr. *Sulkjær* II, 145f.

⁶⁹ *Nielsen* 1894, 70S.

⁷⁰ *Nielsen* 1894, 74f.

Fig. 34. Englehoved, detalje af prædikestol (jfr. fig. 27). HW fot. 1999. - *Engelskopf, Detail von Kanzel.*